

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

ORTAOKUL 8. SINIF TÜRKÇE
DERSLERİNDE HOŞGÖRÜ
DEĞERİNİN KAZANDIRILMASI

MUHAMMET ONUR EROL

TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ORTAOKUL 8. SINIF TÜRKÇE DERSLERİNDE HOŞGÖRÜ DEĞERİNİN
KAZANDIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet Onur EROL

Danışman:
Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

ANTALYA, 2024

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

MUHAMMET ONUR EROL

JÜRİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Muhammet Onur EROL'un bu çalışması 02/08/2024 tarihinde jürimiz tarafından **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Ana Bilim Dalı **Türkçe Eğitimi** Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği/oy çokluğu** ile kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan: Doç. Dr. Mazhar Bal

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Emrullah Banaz

Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

Üye (Danışman): Doç. Dr. Ahmet Zeki Güven

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: ORTAOKUL 8. SINIF TÜRKÇE DERSLERİNDE HOŞGÖRÜ DEĞERİNİN KAZANDIRILMASI

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında ve tamamlanmasında bana destek veren, yol gösteren ve katkı sağlayan değerli kişilere teşekkürü bir borç bilirim.

Öncelikle, tez danışmanım Doç. Dr. Ahmet Zeki Güven'e, derin bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendirdiği, her aşamada yanımda olduğu ve değerli katkılarıyla bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağladığı için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Sorduğum her soruya sabırla yanıt vererek ve her defasında motivasyonumu artırarak bu sürecin en verimli şekilde ilerlemesini sağladığı ve bana çok fazla bilgi ve değer aktardığı için minnettarım.

Eğitim hayatımın en başından beri maddi ve manevi desteğini üzerimden çekmeyen aileme özel bir teşekkür borçluyum. Annem Medine Erol'a, babam Muzaffer Erol'a, ağabeyim İbrahim Halil Erol'a ve kardeşim Yusuf Erdem Erol'a teşekkür ederim.

Sevgili eşim Buse Gül Erol'a da ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Bu süreçte her anımda bana yol gösterdiği için, motivasyonum düştüğü zaman beni cesaretlendirdiği için ve düşüncelerine çalışmamı desteklediği için teşekkür ederim.

Bu çalışmamı, hayat arkadaşım olan canım eşim Buse Gül Erol'a ithaf ediyorum.

Bu tez, tüm bu değerli kişilerin katkılarıyla tamamlanmıştır. Hepinize en derin saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

ÖZET

ORTAOKUL 8. SINIF TÜRKÇE DERSLERİNDE HOŞGÖRÜ DEĞERİNİN KAZANDIRILMASI

EROL, Muhammet Onur

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Tez Danışmanı: Doç.
Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

Temmuz 2024, 88 Sayfa

Hoşgörü denildiğinde akla ilk gelenlerden biri hiç şüphesiz Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'dir. Tasavvufçu, ilahiyatçı ve sufi bir mistik şair olarak bilinir. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Mevlâna; Mesnevi, Divan-ı Kebir, Mecalis'i Seb'a, Mektubat ve Fih-i Ma-fih eserlerini kaleme almıştır. Özellikle Mesnevi adlı eseri didaktik olması sebebiyle okuyucularına öğütler vermektedir. Bu eserde değer aktarımı açısından oldukça önemlidir. Değerlerin aktarımında eserlerin kullanılması olumlu sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu çalışmada amaç, Mesnevi'nin öğrencilerin hoşgörü eğilimlerini olumlu etkileyip etkilemediğini ortaya koymaktır. Bu amaçla 8. sınıf öğrencilerinden yirmişer kişiden oluşan deney ve kontrol grupları belirlenmiş, her ikisine Taş (2018) tarafından oluşturulan hoşgörü tutum ölçeği ön test olarak uygulanmıştır. Ardından deney grubuna Mesnevi'den hoşgörüyle ilgili 8 adet hikâye haftada bir olmak üzere okunmuş, haftalık olarak bu hikâyeler üzerine öğrenciler konuşturularak düşünceleri alınmıştır. Kontrol grubunda süreç içerisinde herhangi bir uygulama yapılmamıştır. 8 haftanın sonunda her iki gruba da hoşgörü tutum ölçeği yeniden uygulanmış, deney grubu öğrencilerinin hoşgörü puanlarında pozitif yönlü anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu durum Mevlâna'nın Mesnevisinde yer alan hoşgörüyle ilgili hikâyelerin hoşgörü değerinin öğrencilere ortaokullarda kazandırılması noktasında katkı sağlayacağını akıllara getirmektedir. Sadece Mesnevi eseri değil Türk edebiyatında değerler eğitimi adına kullanılabilecek fazlasıyla eser mevcuttur. Ayrıca farklı disiplinlerde de benzer eserlerin etkinliği düzenlenip sonuçları araştırmak faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Dersi, Okuma Eğitimi, Değerler Eğitimi, Hoşgörü, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Mesnevi.

ABSTRACT

GAINING THE VALUE OF TOLERANCE IN SECONDARY SCHOOL 8th GRADE TURKISH COURSES

EROL, Muhammet Onur

Master Thesis, Turkish and Social Sciences Education Major Science Supervisor: Assoc.
Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

July 2024, 88 pages

When it comes to tolerance, one of the first people who comes to mind is undoubtedly Mevlana Celaleddin Rumi. He is known as a Sufi, theologian and a Sufi mystic poet. Mevlana, who has an important place in Turkish literature, has written Mesnevi, Divan-ı Kebir, Mecalis to Seb, Mektubat and Fih-ı Ma-fih works. In particular, his work called Mesnevi gives advice to his readers because it is didactic. It is very important in terms of value transfer in this work. The use of works in the transmission of values ensures that positive results are achieved. The aim of this study is to determine whether Masnavi has a positive effect on students' tolerance tendencies. For this purpose, experimental and control groups consisting of twenty out of the class students were determined, and the tolerance attitude scale created by Taş (2018) was applied to both of them as a preliminary test. Then, 8 stories about tolerance from Mesnevi were read to the experimental group once a week, and the students were made to talk about these stories weekly and their thoughts were taken. No application was made in the control group during the process. At the end of 8 weeks, the tolerance attitude scale was re-applied to both groups, and it was determined that there was a positive significant difference in the tolerance scores of the experimental group students. No significant difference was found in the control group. This situation brings to mind that the stories about tolerance contained in Mevlana's Masnavi will contribute to the acquisition of the value of tolerance to students in secondary schools. There are many works that can be used for values education in Turkish literature, not only the Masnavi work. In addition, it would be useful to organize the activities of similar works in different disciplines and investigate the results.

Keywords: Turkish Lesson, Reading Education, Values Education, Tolerance, Mevlâna Celâledin-i Rûmî, Mesnevi.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER TABLOSU	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	2
1.2. Amaç	4
1.3. Önem.....	5
1.4. Sayıtlar	6
1.5. Kapsam ve Sınırlamalar	6
1.6. Tanımlar	7

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve.....	9
2.1.1. Değer Kavramı	9
2.1.2. Değerlerin İşlevleri	10
2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması	11
2.1.4. Değerler Eğitimi	15
2.1.5. Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi	18
2.1.6. Hoşgörü Değeri ve Mesnevi.....	25
2.2. İlgili Araştırmalar	27

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi	32
3.2. Evren	32
3.3. Araştırma Grubu	32
3.4. Veri Toplama Teknikleri	32
3.5. Kişisel Bilgi Formu	34
3.6. Ölçeklerin Seçimi	35
3.7. Verilerin Çözümlemesi	35

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Nicel Bulgular	37
4.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	37
4.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	38
4.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	39

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	41
5.2. Öneriler	43
KAYNAKÇA	45
EKLER	55
EK-1. HOŞGÖRÜ ÖLÇEĞİ	55
EK-2. ARAŞTIRMA İZİN ONAYI	58
EK-3. TÜRKÇE DERSİNDE KULLANILAN MESNEVİ'DEN ALINMIŞ HİKÂYELER..	59
EK-4. ETİK KURUL KARARI	72
ÖZGEÇMİŞ	73
İNTİHAL RAPORU	74

BİLDİRİM.	75
----------------	----

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Rokecah'ın (1973) değır sınıflandırması.....	12
Tablo 2. Katılımcıların Hoşgörü Ön ve Son Test Puanlarının Dağılım Sonuçları.....	37
Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	33
Tablo 4. Grupların Hoşgörü Ön ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması.....	39
Tablo 5. Deney Grubunun Hoşgörü Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması.....	40

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1. Grupların ön test ve son test hoşgörü puan değişimleri.....	39
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.: Aktaran

Ed.: Editör

Çev.: Çeviren

KO: Kareler Ortalaması

KT: Kareler Toplamı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

s.: Sayfa

sd: Serbestlik Derecesi

TDK: Türk Dil Kurumu

vs.: vesaire

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Toplumlar birbirine uyumlu geçinen insanların bir arada yaşayabilmesi ile oluşur ve kendini korur. Bu birlikteliği de destekleyen en önemli olgulardan biri toplumun inanmış olduğu değerlerdir. Bireyler doğdukları ve büyüdükları toplumların yaşantısına adapte olur ve toplumun bir yansıması olarak yaşar (Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 13-15). Fakat buna rağmen bireyler bazı yönleri ile benzer bazı yönleri ile birbirinden farklıdır (Altay, 1971 s. 12). Bunun sebebini değerlere yüklenen anlam olarak gösterilebilir. Kısacası birey toplumu toplum da bireyi şekillendirirken değerler de oldukça şekillendirici bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Değerler insana birçok kavram kazandırmaktadır. Bunlar duygu, düşünce ve davranış olarak görülmektedir. Bu sebeple insanın duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını açıklarken değerlere başvurulmaktadır (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000). Bu sebeple insanı açıklamaya bilmek için değerlerin incelenmesi ve açıklanması gerekmektedir (Yapıcı & Zengin, 2003). Değerlerin insanı özellikle sosyal ve kültürel olarak şekillendirdiğini bilmek önemlidir (Gökçe, 1994). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere insanı anlamak için değerleri anlamak ve anlamlandırmak gerekmektedir.

Değerlerin iyi bir şekilde anlamlandırılması ve aktarılması için değerler eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Değerlerin doğru bir şekilde aktarılmaması kişide ahlaksızlık, boşluk hissi, umutsuzluk ve en önemlisi köksüzlük gibi durumları ortaya çıkarmaktadır (Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 20-28). Aslında değerlerin etkili bir şekilde aktarılması ile bireyler doğru ile yanlış rahatlıkla ayırt edebilecek ve karar verirken zorlanmayacaktır (Çotuksöken, 1996, s. 111). Değerlerin toplum tarafından kabul görmüş olsa da sistemli hale getirerek eğitimi vermek mümkündür (Fichter, 1990, s. 140-151). Yani değerler ile birlikte verilen eğitimin bireyleri olumlu yönde etkileyeceği görülmektedir.

Değerler eğitimi için iyi bir eğitim sistemi olması gerekmektedir. Değerler, eğitim sisteminin çerçevesini, eğitimin amaçlarını ve eğitimin gideceği yönü belirlemektedir (Doğan, 1997, s. 212). Bu sebeple eğitimin içerisinde verilecek olan değerler sistemi güçlendirmektedir (Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 30). Değerler eğitiminin verilmesi ile bireyler özellikle üst düzey düşünme becerilerini geliştirebilmektedir (Veugelers, 2000).

Açıklamalardan anlaşılacağı üzere değerler eğitimi, eğitim sistemini geliştirmekte ve buna bağlı olarak da bireylerin düşünme becerilerini olumlu yönde etkilemektedir.

Değerlere bakıldığında 8 ana değer bulunmaktadır. Bunlar (Güven, 2014, s. 12): sevgi, saygı, dürüstlük, barış, iyilik yapmak, sorumluluk, özgüven ve hoşgörüdür. Hoşgörü değerine bakıldığında değerler içerisinde en kapsamlı olanlardan birisidir. İnsanların toplumda toplumlar da bir arada yaşabilmesi için gerekli değer hoşgörü olarak görülmektedir (Weidenfeld, 2002). İnsanlar birbirinden farklıdır ve bu sebeple farklılıklara saygı duymak hoşgörü ile mümkün olmaktadır (Tunar, 2017). Verilen açıklamalar ışığında hoşgörü insanların birlikte huzur içinde yaşamasını sağlamaktadır.

Hoşgörü değeri bu kadar önemli bir değer iken tüm dünyaya iyiliği öğütleyen Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin bu değere değinmemesi mümkün değildir. Özellikle Mesnevi'de hoşgörü değerine değinmekte ve insanları hoşgörülü olması için öğütlemektedir.

1.1.Problem Durumu

Varoluşlarını sürdürebilmek için toplumlar, içerisinde yaşadığı fertlerin gelişimine destek vermek amacıyla değerlerin aktarımını ve fertlerce benimsenmesine, başka bir anlam ile değerler eğitime ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Ayrıca dünyada git gide artan şiddet olaylarının çözülebilmesi adına da değerlere ihtiyaç duyulmaktadır (Ersoy, 2011, s. 111). Bu sebeple değerlerin korunması ve aktarılması önem arz etmektedir (Taş, 2021). Açıklamalar ışığında değerlerin kalıcılığını ve sürekliliğini sağlamak gerekmektedir.

Değerler, güncel problemlerin çözümünde toplumlara destek olmaktadır. Toplumsal yabancılaşma, şiddet, topluma karşı nefret, sevgisiz ve samimiyetsiz bireylerin topluma kazandırılmasında değerlerin o bireylere aktarılması desteklenmelidir (Doğan, 2014, s. 78). Problem yaratan bireylere bakıldığında toplumsal değerlere sahip olmadıkları ve bunları önemsemedikleri görülmektedir (Doğanay, 2012). Değerler eğitiminin etkili ve verimli bir şekilde öğrencilere aktarılmamış olması bu sorunların çözülememesini ve daha da büyümesini sağlamaktadır (Taş, 2021). Kısacası topluma zarar veren bireylerin ortak özelliklerinin değerlerine hâkim olmaması ve bu değerlerin eğitimle bireye kazandırılmaması olarak görülmektedir.

Değerler içinde temel görevde olan değerın hoşgörü olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal sorunlara bakıldığında temelde hoşgörüsüzlük olduğu görülmektedir (Aladağ, 2009). Sosyal hayatın barış ve huzur içerisinde sürdürülebilmesi için başta hoşgörü daha sonra sevgi, saygı, özgüven, sorumluluk ve özdenetim gibi değerlerin benimsenmiş olmalıdır (Aktepe, 2010). Açıklamalardan anlaşılacağı gibi hoşgörü değerinin temel değerlerden biri olduğunu ve toplumun huzur içinde yaşayabilmesi için gereklilik arz ettiğini ortaya çıkmaktadır.

Hoşgörü denildiği zaman Türk edebiyatında ilk akla gelen kişilerden biri Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'dir. Mevlâna'nın değerlere olan inancını Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in Hadisleri oluşturmaktadır (Bardakçı, 2007). Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî için hoşgörü; anlayışı, sabrı, merhameti, güven ve barışı temsil eden bir değerdir (Taş, 2021). Bu sebeple Mevlâna'nın eserlerinde yer alan değerler içinde hoşgörünün önemi büyüktür. Yapılmış olan çalışma ile "Ortaokul 8. sınıf Türkçe derslerinde hoşgörü değerinin kazandırılmasında Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevide yer alan hikâyelerinin etkisi ne düzeydedir?" sorusuna cevap aranmıştır.

Değerler, değerler eğitimi, hoşgörü değeri gibi kavramların Türkçe dersi için önemi oldukça büyüktür. Araştırma çerçevesinde "YÖK Tez Merkezi Veri Tabanı" kullanılarak değer aktarımı, değerler eğitimi, hoşgörü ve hoşgörü değeri araştırılmıştır. Bu kapsamda değer aktarımı üzerine 15'i yüksek lisans tezi (Yılmaz, 2022; Kutlu, 2020) , 3'ü doktora (Yıldırım, 2021; Şahin, 2019; Söylemez, 2012) olmak üzere toplam 18 çalışmaya rastlanılmıştır. Yılmaz (2022) yaptığı çalışmada özellikle Türkçe dersinin değer aktarımı için oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Karakuş (2018) ise özellikle Türkçe derslerinde kullanılacak metinlerin değerler aktarımı açısından dikkat edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Değerler eğitiminin aktarılması eğitimin de bir amacı olarak görülmektedir (Uzun, 2024).

Değerler eğitimi üzerine 43'ü doktora (Bekteş, 2022; Topaç, 2022; Başköy, 2021), 355'i yüksek lisans tezi (Tosun, 2021; Levent, 2020; Karaca, 2019) olmak üzere toplam 398 çalışmaya ulaşılmıştır. Tosun (2021) yaptığı çalışmada kişilik gelişiminde değerler eğitiminin önemine vurgu yapmıştır. Koç (2022) ise Tutiname adlı eser üzerine yaptığı çalışmasında geçmişte güzel ahlak üzerine yazılmış eserlerin değerler eğitimi için önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Beşir'e göre (2024) ise değerler eğitiminin iyi insan yetiştirmenin bir amacı olarak görüldüğü düşünülmektedir. Yapılan bir diğer araştırmaya göre öğretmenler değerler eğitiminin programda yeterli düzeyde olmadığını düşünmektedir (Kırlar, 2023).

Hoşgörü üzerine 12'si doktora (Baş, 2021; Orçin, 2019; Yılmaz, 2019), 48'i yüksek lisans tezi (Sarioğlu, 2022; Yıldızhan 2022; Demirel, 2021) olmak üzere toplam 60 çalışmaya rastlanılmıştır. Sarioğlu (2022) yaptığı çalışmada değerler eğitiminde özellikle hoşgörünün insancıl yaklaşımın temelini oluşturduğunu dile getirmiştir. Boyacı (2015) ise yaptığı çalışmada hoşgörünün temelinde sevginin olduğuna dikkat çekmiştir.

Hoşgörü değeri üzerine ise 4'ü yüksek lisans tezi (Uca, 2015; Ay, 2013; Gültekin 2007), 4'ü doktora (Baş, 2021; Aslan, 2017; Bakiler, 2016) olmak üzere toplam 8 çalışmaya ulaşılmıştır. Uca (2015) yaptığı çalışmalarda insan ilişkilerinin sağlıklı olabilmesi için temelinde hoşgörü değerini kazanmış olmaları gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca Bakiler (2016) yaptığı çalışmada Türklerin İslam kültürüyle sentezlenmesi ile birlikte hoşgörü değerinin üzerine yapılandırılmış bir kültür medeniyeti olduğuna vurgu yapmaktadır.

Yapılan alan yazın taramasından hareketle özellikle değerler aktarımı ve hoşgörü değeri üzerine yapılan çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Ayrıca değerler aktarımı açısından Mevlâna'nın yazmış olduğu Mesnevi oldukça önemli bir eserdir ve bu alanda Mesnevi'de hoşgörü değeri üzerine yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılmış olan bu çalışmada alanyazındaki eksikliklerin giderilmesinin yanı sıra Türkçe dersinde eser kullanımının değerlere etkisini ortaya koymaktadır.

1.2.Amaç

Bu çalışmanın amacı ortaokul 8.sınıf öğrencilerinin hoşgörü değerinin kazandırılmasında Mesnevi'de yer alan hikâyelerin etkilerini incelemektir. Araştırmada okunan Mesnevi yer olan öykülerin öğrencilerin hoşgörülü olmaya yönelik düşüncelerinin değişmesi hususunda anlamlandırmaya çalışılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- Deney ve kontrol gruplarının hoşgörü ölçümlerine yönelik ön test ve son test hoşgörü puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 8 haftalık uygulama sonrasında grupların ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık oluşmuş mudur?

- Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin demografik özellikleri ile hoşgörü değeri arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

Çalışmanın genel amacına ulaşabilmek için verilen bu sorulara cevaplar aranmıştır. Bu doğrultuda veriler toplanmış ve analizler yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda hoşgörü değerinin kazandırılmasına ilişkin etkili bilgiler sunulmaktadır.

1.3.Önem

Değerlerin toplumun temel yapı taşı olduğu ve toplumu etkilediği görülmektedir. Bu sebeple değerlerin anlamlandırılması, değerler eğitiminin nasıl yapılacağı ve özellikle hoşgörü değerinin bireylere kazandırılmasında nelere dikkat edileceğine dikkat etmek gerekmektedir.

Değerlerin ne olduğunu ve neye yaradığını bireylerin anlaması gerekmektedir. Turan ve Aktan (2008) insanların zihnini kullanması için değerlerin olmazsa olmaz olduğunu düşünmektedir. Yani birey zihnini kullanarak nasıl davranacağına karar verebilmesi için değerlere ihtiyaç duymaktadır (Veugelers & Vedder, 2003). Değerler sayesinde insanlar etkili bir şekilde zihnini yönlendirebilmekte ve davranışlarını şekillendirebilmektedir.

Değerlerin anlamlandırılması kadar bunun eğitiminin de verilmesi önemlidir. Değerlerin eğitimle verilmesi öğrencilerin nasıl iletişim kurulması gerektiğini, insanlarla bir arada nasıl yaşandığını ve nasıl karar verilmesi gerektiğini öğrenmesini sağlamaktadır (Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 36-38). Değerler eğitiminin verilmesi sayesinde bireyler değerlerini geliştirebilecektir (Kirschenbaum, 1994, s. 155). Verilen değerler eğitimi sayesinde çocuk; benimsediği değer farkında, bir sorun karşısında davranış geliştirebilmek için değerlerin gerekliliğini anlamış ve uygun davranış geliştirebilmektedir (Whitney, 1986). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere değerler eğitiminin verilmesi bireyler için yaşamı boyunca ihtiyaçlarını gidermede destek olmaktadır.

Değerler içerisinde yer alan hoşgörü değeri sayesinde tüm değerlere karşı saygı duymak öğrenilmektedir. Bu çalışma sayesinde öğrencilere bu değer aktarılması ve bu değer farkındalığı için kullanılabilecek yöntemler gösterilmiştir. Diğer türlü değerlerin ve değerler eğitiminin verilmesinde zorluklar yaşanabilmektedir. Bu sebeple Mesnevi gibi kaynaklar kullanılabilmektedir.

Değerler eğitimi için önemli eserlerin kullanımı hem öğrencilere bu eserleri tanıttak hem de edebi düşüncelerini geliştirecektir. Aslında bu çalışmada eserlerin değerlerin aktarılmasında ne kadar etkili olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.4.Sayıtlılar

1. Cinsiyet Dağılımı: Araştırmada katılımcıların deney grubunda çoğunluğu erkek (%40 kadın, %60 erkek), kontrol grubunda da yine erkek sayısı (%45 kadın, %55 erkek) çoğunluk göstermektedir. Bu sebeple sonuçlarda erkek katılımcıların görüşlerini daha fazla kapsamaktadır.
2. Yaş Dağılımı: Araştırmada tek bir sınıf düzeyi kullanıldığı için yaş 13 olarak sabittir. Bu sebeple de yaş araştırmanın sonucuna bir etkide bulunmamıştır.
3. Annenin Eğitim Durumu: Araştırmada öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına bakılmıştır. Deney grubunda annelerin eğitim durumu çoğunlukla lisans ve lisans üstü (%45 ortaöğretim, %55 lisans üstü) eğitimini tamamlamıştır. Kontrol grubunda ise annelerin ortaöğretim eğitim durumları ile lisans ve lisans üstü eğitim durumları (%50 ortaöğretim, %50 lisans ve lisans üstü) eşitlik göstermiştir. Bu durumun sonucu etkilemediği yapılan analizler sonucunda ulaşılmıştır.
4. Babanın Eğitim Durumu: Araştırmada öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına bakılmıştır. Deney grubunda babaların eğitim durumu çoğunlukla ortaöğretim (%60 ortaöğretim, %40 lisans ve lisans üstü) eğitim aldıkları görülmüştür. Kontrol grubunda ise ortaöğretim eğitim durumları ile lisans ve lisans üstü eğitim durumları (%50 ortaöğretim, %50 lisans ve lisans üstü) eşitlik göstermiştir. Yapılan analizler sonucunda bu durumun anlamlı bir fark oluşturmadığına ulaşılmıştır.

1.5.Kapsam ve Sınırlamalar

1. Örneklem sınırlamaları:
 - Katılımcı Çeşitliliği: Araştırma, yalnızca belirli bir okuldan elde edilen verilerle sınırlıdır. Bu durum, bulguların genellemesinde sınırlılık gösterebilir.
 - Yaş Dağılımı: Araştırmaya katılan kişiler aynı yaş grubunda olduğu için diğer yaş gruplarına ilişkin genellemeleri engelleyeceği için sonuçları sınırlandırabilir.

2. Veri Toplama Araçları ve Yöntem Sınırlamaları:

- Anket ve Ölçeklerin Kapsamı: Araştırmada kullanılan hoşgörü ölçeği, sadece tek bir değerin ölçümünü yaptığı için belirli boyutları ölçebilir. Bu sebeple diğer değerlere yönelik detaylara ulaşılmasında sınırlılık mevcuttur.
- Veri Toplama Süreci: Verilen öğrenciler tarafından direkt olarak toplandığı için bireyleri önyargılı olmaya ve eksik bilgi vermeye yönlendirmiş olabilir.

3. Zaman ve Kaynak Kısıtlamaları:

- Araştırma Süresi: Araştırma belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilmiş olup bu süre zarfında değişen dışsal faktörler veya eğitim programlarındaki güncellemeler analiz sonuçlarını etkileyebilir.
- Mali ve İşgücü Kaynakları: Araştırmanın kapsamı, mali ve işgücü kaynakları ile sınırlı kalmış olabilir. Bu durum, daha geniş bir örneklem ya da daha derinlemesine analizler yapma olanağını kısıtlamış olabilir.

4. Genelleştirme Sınırlamaları:

- Genelleştirme: Araştırmanın bulguları, çalışmanın yürütüldüğü belirli bir bağlam ve örneklem grubuna dayanabilir. Bu nedenle, sonuçların daha geniş popülasyonlara veya farklı eğitim bağlamlarına genelleştirilmesi sınırlı olabilir.

Bu sınırlamalar, araştırmanın bulgularının yorumlanmasını etkileyebilir.

1.6.Tanımlar

Hoşgörü: Hoşgörü insanların birbirleriyle anlaşabilmesi için önem taşımaktadır. Farsça “huş, hoş” sözcüğü ile Türkçe “görü” sözcüğünün bir araya gelmesi ile birleşik fiil olan hoşgörü kelimesi, merak uyandıran, duyguları destekleyen ve güzel anlamına gelmektedir (Atalay, 2008).

Değer: Farklı bilimler tarafından çeşitli şekillerde tanımlansa da sosyal bilimlerde değer kavramı, insani davranışlar çerçevesinde açıklanmaktadır. Değer, somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü birimidir; canlı ve cansız varlıkların, olayların, olguların durumunu, önemini anlatan sözcüktür (Köknel, 2007, s. 100-120).

Değer Aktarımı: Değer eğitimi, insana özgü olanakları, insana insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktadır.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Değer Kavramı

İnsanlar zaman içerisinde yaşadığı toplumu etkilemiş ve o toplumdan etkilenmektedir. İnsan, yaşadığı toplumdaki değerler ile günden güne ilerlemekte ve bu değerleri aktarmaktadır. Değerler kavramı oldukça geniş bir alanda incelenmektedir. Bu sebeple değer kavramının ortak kabul edilen bir tanımı bulunmamaktadır. Literatürde yer alan birkaç tanım şu şekildedir:

Znaniecki ile sosyal bilimlerde ortaya çıkan değer kavramı “valere” kökünden türemiş ve “kıymetli olmak” anlamında kullanılmıştır (Bilgin, 1995, s. 72). Başka bir tanıma göre ise insan karşılaştığı durumlarda vereceği tepkileri edindiği değerler ile kararlaştırmaktadır (Schwart, 1992).

Erdem (2003)’e göre değer kavramı bireyin hayatında neyi önemseyeceğini, neyi isteyeceğini veya neyi istemeyeceğini belirleyen bir ölçüttür. Güngör (1993, s. 63) de bu hususta değerlerimize göre arzu ettiğimiz şeylerin şekillendiğini belirtmektedir.

İnsan değerlerine göre ihtiyaçlarını ve taleplerini şekillendirirken buna bağlı olarak da yaşamında seçenekler sunarak karar verme kabiliyetini geliştirmektedir (Parashar, Dhar & Dhar, 2004). Ayrıca değerler bireyin davranışlarını şekillendirirken buna bağlı olarak da kişisel bir inanışlar ortaya çıkartmaktadır (Rokeach, 1973, s. 93).

Farklı bilimler tarafından çeşitli şekillerde tanımlansa da sosyal bilimlerde değer kavramı, insani davranışlar çerçevesinde açıklanmaktadır. Değer, somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü birimidir; canlı ve cansız varlıkların, olayların, olguların durumunu, önemini anlatan sözcüktür (Köknel, 2007, s. 100-120).

Bir eylemi gerçekleştirirken araç ve amaçları tercih edebilmek ve bireyin özelliklerini gizli veya açık bir biçimde ortaya koymada etkili olan kavram değer kavramıdır (Kluckhohn, 1951).

Değerler ile ilgili ortaya konan tanımlara bakıldığında insanların kişisel görüşlerinin temelini oluşturduğu ve buna bağlı olarak da davranışları şekillendiren bir inanç tarzı olduğu anlaşılmaktadır.

İnsanoğlu hayatında ilkeler edinerek yaşar. Bu ilkeleri edinmek içinde zihnini kullanır (Güven, 2014, s. 35). Kişi zihnini kullanarak ilkelerini belirlerken edinmiş olduğu değerlerden yararlanır (Turan & Aktan, 2008). Bu sebeple bireyler ilkelerini belirler ve toplumu şekillendirir (Yılmaz, 2008). Açıklamalardan anlaşılabacağı üzere insanlar ilkelerini değerler aracılığı ile belirler ve bu da toplumu şekillendirir.

Değerler insan ile toplum arasında bağ kurmaktadır. Değerler sayesinde birey, çevresiyle nasıl ve ne düzeyde iletişim kuracağına ve nasıl bir davranış sergileyeceğine karar verir (Veugelers & Vedder, 2003). Bu davranışların etkililiği ve kıymeti için değerlere yüklenen anlamlar önemlidir (Welton & Mallan, 1999). Bu sebeple toplumun değerlere yüklediği anlamlar içselleştirilmiş standartları belirlemektedir (Güven, 2014, s. 26). Kısaca değerler bireylerin toplumda davranışlarını şekillendirirken toplumun değerlere yüklediği anlamlar da bu hususta önemlidir.

2.1.2. Değerlerin İşlevleri

Değerler özellikle sosyal hayatın içerisinde oldukça önemli bir yerdedir. Değerlerin işlevlerini Fichter (2009, s. 140-151) şu şekilde aktarmıştır:

1. Değerler sayesinde bireyler toplumda nerede bulunduklarının belirlenmesinde değerler yol göstericidir. Bu değerler sayesinde bireyler karşılaştıkları kişileri ödüllendireceği gibi cezalandırabilecektir.
2. Değerler yön gösterici ve amaç edindirici özelliktedir. Bu sayede bireyler diğer bireyler üzerinde olacak durumlar hakkında tahmin edebilir ve maddi kültür eserlerinde ortak görüş geliştirebilirler.
3. Toplumsal kabul görebilmek için değerlerin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu sayede bireyler toplum içerisinde en uygun davranışı sergileyebilecektir.
4. Değerler sayesinde bireyler toplumsal rollerini seçebilir ve cesaretle bu rolleri gösterebilecektir.

5. Değerler bireyler için sosyal kontrolü sağlayacaktır. Gelenek ve göreneklerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Onaylanmış davranışlara sevk ederken onaylanmayan davranışları engelleyebilecektir.
6. Değerlerin en önemli işlevlerinden bir diğeri ise toplumsal dayanışmayı desteklemesidir. Aynı değerlere sahip bireyler birlik ve beraberlik içerisinde yaşayacak ve ona göre hareket edebilecektir.

Verilen işlevlere bakıldığında değerler birlik ve beraberliği desteklemektedir. Bu sebeple de eğitimde yer alan örtük programlarda muhakkak değerlerin bulunması gerekmektedir (Akbaş, 2008). Bu amaç doğrultusunda okul öncesi dönemden başlatarak değerler eğitimine Türkçe Dersi Öğretim Programında yer verilmesi gerekmektedir.

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin özellikleri araştırmacılar tarafından farklı farklı sınıflandırılmıştır. Schwart (1992) şu şekilde açıklamıştır:

- Değerler bir kavram ve inanç olarak ortaya çıkmıştır.
- Değerler istenilen davranış, sonuç ve duruma göre şekillenir.
- Değerler ile özel durumlar aşılr.

Silah (2005, s. 55) ise şu şekilde özelliklerini sıralamıştır:

- Değerler paylaşılr özelliğindedir.
- Değerler toplumlar tarafından ciddiye alınır.
- Değerler coşku ile birlikte bulunurlar.
- Değerler soyutlanabilir özelliğindedir.
- Değerler daimidir.
- Değerler inanç ile ortaya çıkar.
- Değerler tercih edilebilir.

Literatürde yer alan (Aavik & Allik, 2002; Rokeach, 1973; Kluckhohn, 1951; Schwartz 1992) tanımlar ve açıklamalardan yararlanarak değerlerin şu beş özelliğine de değinmek gerekmektedir:

- Değerler belirli durumlarda,
- değerler tercih edilen hayat tarzlarında,

- seçimlerin ve olayların değerlendirilmesinde,
- önem sırasının belirlenmesinde ortaya çıkmış inanışlardır.

Değer kavramının tanımının yanı sıra sınıflandırılmasında da ortak bir görüş sağlanmamıştır. Farklı disiplinlerde farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Literatürde yer alan bazı sınıflandırmalar şu şekildedir:

Felsefi açıdan sınıflandırmaya bakıldığında (Özensel, 2003):

- Hazcı (hedonist) değerler (olumlu: haz; olumsuz: acı),*
- Bilişsel değerler veya bilgi değerleri (olumlu: doğru; olumsuz: yanlış),*
- Ahlaki değerler (olumlu: iyi; olumsuz: kötü),*
- Estetik değerler (olumlu: güzel; olumsuz: çirkin),*
- Dinsel değerler (olumlu: sevap; olumsuz: günah).*

Değerlerin sınıflandırılmasında önemli bir araştırmayı da Rokeach (1973) yapmıştır. Saptayabildiği 34 adet değeri 2 ana başlıkta sınıflandırmıştır. Bunlar:

Tablo 1: Rokeach'ın (1973) Değer Sınıflandırması

Amaç değerler	Vasıta değerler
Rahat Bir Hayat	Tutku (Hırs)
Heyecanlı Bir Hayat	Affedicilik
Başarı Duygusu	Geniş Fikirlilik
Aile Güvenliği	Yardımseverlik
Özgürlük	Kabiliyet
Barış İçinde Bir Dünya	Özdenetim
Bilgelik	Neşe
Güzelliklerin Dünyası	Sorumluluk
Dostluk	Masumiyet
Eşitlik	Kibarlık
Toplumsal Kabul	Cesaret
Mutluluk	İtaatkar olma
İç Düzen	Bağımsızlık
Özsaygı	Sevme
Yaşlı Sevgisi	Entelektüel
Kurtuluş	Mantık
Ulusal Güvenlik	Tutku (Hırs)
Memnuniyet	Affedicilik

Rokeach'dan sonra Schwartz (1992) bu on sekiz değeri on temel değer üzerinde birleştirmiştir. Bu on temel değerın açıklamalarında elli yedi değere de yer vermiştir. Bunlar:

1. *Güç: Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüsünü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek.*
2. *Başarı: Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen birisi olmak, zeki olmak.*
3. *Hazcılık: Zevk, hayattan tat almak.*
4. *Uyarılım: Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.*
5. *Özyönelim: Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak.*
6. *Evrenselcilik: Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğa ile bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum.*
7. *İyilikseverlik: Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sağdık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak.*
8. *Geleneksellik: Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat, mahremiyet.*
9. *Uyum: Kibarlık, itaatkar olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.*
10. *Güvenlik: Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, saygılı olmak.*

Allport, Lindzey ve Vernon ise değerleri altı başlıkta sınıflandırmıştır. Değerleri sınıflandırırken bu değerlerin insanların yaşamlarını şekillendirdiğini belirtmişlerdir. Değer sınıflandırmaları şu şekildedir:

1. *Estetik Değerler:* Bu değerler insana güzel, etkileyici ve uyumlu gelen özellikler ile ön plana çıkmaktadır.
2. *Teorik Değerler:* Bu değerler kişinin akılcı düşünmesini, gözlem yapabilmesini ve muhakemesini içermektedir.

3. Dini Değerler: Bu değerler kişinin yaşam amacı doğrultusunda anlamlandırmak için ortaya koyduğu değerlerdir.
4. Siyasi Değerler: Her insanda olan hâkimiyet duygusunun karşılığı olarak bahsedilen değerlerdir.
5. Sosyal Değerler: Toplum tarafından kabul edilmek ve sevilmek için inanılan değerler olarak ortaya çıkmaktadır.
6. Ekonomik Değerler: Bu değerler sisteminde ekonomik açıdan yüksek konumda olmak bireyin önemli hedeflerinden biridir.

Lickona (1991, s. 86-89) ise değerleri iki ana başlık altında toplamıştır. Bunlar:

- a. Ahlaki Değerler: Bu değerler herkes tarafından kabul edilmiştir yani evrenseldir. Toplumun olmazsa olmazlarından adalet, sorumluluk ve doğruluk gibi davranışları kapsamaktadır. Kişiler mutlu olmasalar bile bu değerleri uygulamak zorunda hissederler.
- b. Ahlaki Olmayan Değerler: Bu değerler kişiden kişiye göre değişebilen ve daha çok kişilerin tercihleri ile şekillenen değerlerdir. Örnek olarak edebiyat, müzik olarak oluşan değerler gösterilebilir.

Prencipe ve Helwig (2002, s. 845'den Akt. Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 23) ise değerleri 6 farklı başlıkta incelemiştir. Bunlar:

1. Ahlaki Değerler
2. Ahlaki Karakter Değerleri
3. Karakter Değerleri
4. Siyasi Ahlaki Değerler
5. Siyasi Değerler
6. Dini Değerler

Drawing ve Spranger (1921) ise değerleri şu şekilde sınıflandırmıştır (Akt. Atay, 2003):

- Politik değerler
- Sosyal değerler
- Ekonomik değerler
- Kurumsal değerler
- Dini değerler
- Estetik değerler

Güngör (1998, s. 46) ise bu altı değerin üzerine “Ahlaki Değerler” başlığı altında yardımseverlik, hoşgörü, doğru ve dürüst olmak gibi alt başlıklar eklemiştir.

Dilmaç (1999), insan hayatında önemli olarak görülen değerleri sınıflandırmıştır. Bunlar: İnsanları sevmek, uyumlu olmak, hırsları kontrol altına almak, başkalarının mutluluğunu istemek, kendini kontrol etmek, iyi insan olmak, manevi değerlere inanmak, yardımsever olmak, tecrübeli ve bilgili olmak, dost edinmek, evlat yetiştirme ve eser oluşturmaktır. Bu sınıflandırmaya bakıldığında hayatın belli aşamalarında karşımıza çıkan durumlara değinildiği görülmektedir.

Evin ve Kafadar (2004) değerleri sınıflandırma üzerine yaptıkları çalışmada değerlerin evrensel ve ulusal olarak ikiye ayrıldığını belirtmişlerdir. Bu açıdan ulusal değerler bir millete ait gelenek ve görenekler, vatan, ordu vb. kavramları içermektedir. Evrensel değerlerde ise medeniyet, barış, bilim ve sanat gibi kavramların olduğunu belirtmektedir.

2.1.4. Değerler Eğitimi

Değer kavramının insanlara aktarılması oldukça önemlidir. Değer eğitimi, insana özgü olanakları, insana insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır. Aslında değer eğitimi insana doğruyu öğretmeyi amaç edinen bir olgu olduğu çıkarılmaktadır.

Değerleri aktarmanın en önemli koşulu bu değerlere sahip çıkmaktır. Eğer bir toplum değerlerini benimsemiş ve koruma altına almış ise bu değerleri aktarma şansı bulur (Güven, 2014, s. 29). Bir millet mutlu insanlara sahip olmak istiyorsa değerlerine sahip çıkmalıdır çünkü değerler mutluluğun kaynağı olarak görülmektedir (Doğanay, 2006, s. 255-286). Kısaca değerlere sahip çıkarak mutlu toplumlar elde etmek mümkündür.

Eğitim toplumun devamlılığı için nitelikli insan yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla nitelikli insan için değerlerin önemi yadsınmamalıdır. Özellikle günümüzde küresel dünya sorunlarından olan yozlaşma, ahlaki sorunlar, uyuşturucu madde kullanımı, cinayetlerin artması gibi toplumsal problemler için değerler eğitimi oldukça önemlidir (Güven, 2014, s. 58). Daha önce de bahsedildiği gibi değerler kişilerin seçimlerini etkilemektedir. Bu sebeple toplumsal problemlerin önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında değerler eğitimi zorunlu bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

Değerler eğitimi genç yaşta edinilmesi gerektiği için eğer bu değerler kişilere aktarılmamış ise hem ahlaki açıdan hem de manevi olarak toplumsal problemlere yol açmaktadır. Toplumun buradaki görevi ise değerler eğitimini bireye oldukça iyi aktarmaktır. Bu sebeple de değerler eğitimine ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Değerler eğitimi için de önemli olan yapılardan biri de okuldur.

Küreselleşmekte olan dünyada kültür aktarımı ve dolayısıyla değerler aktarımı da gerçekleşmektedir. Bu durumda da değerlerin birbirleriyle çatışması söz konusu olmuştur. Bu durumlarda saygı, anlayış ve hoşgörü değerleri özellikle bireylerin kazanması gereken değerlerin başında gelmektedir. Okulda yer alan her bir bireyin rolü farklıdır. Öğretmenin öğrenciye, okul idaresinin öğretmenlere ve diğer çalışanlara davranış tarzı aldığı değere göre şekillenmektedir.

Bailey (2000)'in yaptığı araştırmaya bakıldığında değerler eğitimi için dört temel süreç görülmektedir. Bunlar: akıl yürütme, empatik düşünce, özsaygı geliştirme ve işbirliği geliştirmedir. Bahsedilen dört temel süreç bireyde bulunduğu doğru yola ulaşırken hoşgörü olacağı kendisine saygı duyarken çevresini de unutmayacak ve biz duygusu ile hareket edebilecektir.

Toplumlarda değerlerin yok sayılması mümkün değildir. Her toplumda farklı değerler benimsendiği gibi ortak değerler de bulunmaktadır. Doğanay (2006, s. 255-286)'a göre adil olma, barış, doğruluk, saygı, eşitlik, sevgi, hoşgörü olma bunlardan bazılarıdır. Genel olarak bakıldığında bu değerlerin ortak olması evrensel değerlerin bulunduğunu göstermektedir. Bu değerlerin özellikle okullarda aktarılması toplumun bozulmasını önleyecek ve kalıcılığı sağlayacaktır.

Değerler eğitimi için okulların önemli olması kadar öğretmenlerin de bu hususta rol model olabilmesi gerekmektedir (Güven, 2014, s. 30). Öğretmenler bulundukları her koşulda değerler eğitimi için olumlu algı oluşturmali ve öğrencilere rehberlik etmelidir. Öğretmen bulunduğu ortamlarda değerleri göz önünde bulundurarak tartışma yürütebilmeli ve fikir alışverişini sağlamalıdır (Tyree & Vence, 1997).

Değerler eğitimi için öğretmenlerin gerekli materyalleri hazırlaması ve bunu öğrenciler için kullanması gerekmektedir (Dilmaç, 2002). Bunun yanı sıra okul ile aile arasında işbirliğinin olabildiğince en etkili şekilde yürütülmesi gerekmektedir (Güven, 2014, s. 22). Bu açıdan ailelere de önemli görevler düşmektedir.

Bailey (2000)' e göre değerler eğitiminde dört önemli süreç mevcuttur. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır:

- a. *Akıl yürütme ve mantıklı olmayı destekleme:* Burada birey kendi öğrenmeleri ile kendince edindiği değerleri kıyaslayarak olaylara karşı tepki geliştirmektedir. Bu tepkileri yaparken kavramlar arasında ilişkileri sorgular ve bunun sonucunda bir karara varır.
- b. *Empati geliştirme:* Empati, bireyin bir olay veya durum karşısında bir başkasının yerine kendini koyarak değerlendirme yapmasıdır (Türkçe Sözlük, 2011). Özellikle birey empati yaparak düşünürken hoşgörü değerine yüklediği anlam ortaya çıkmaktadır.
- c. *Özsaygı (Benlik) Geliştirme:* Kişi yaşamında öncelikle kendisine bir anlam yükler. Bu anlamın karşılığına özsaygı denmektedir. Değerler eğitiminin bireye verilmesi için öncelikle kişinin özsaygısının gelişmiş olması beklenmektedir.
- d. *İşbirliği Geliştirme:* İnsan sosyal bir canlı olduğu için yaşadığı toplumda diğer bireyler ile birlikte olmayı ve bu süreçte uyumlu olmayı öğrenmesi gerekmektedir. Eğer birey işbirliğine yatkın ise yaşadığı topluma adapte olmakta ve iyi ilişkiler geliştirmektedir.

Değerler eğitimini etkileyen birçok faktör vardır. Bunlardan en önemlisi ailedir. Aile, bireyin ilk eğitim aldığı yerdir. Çocuk hayata geldiği andan itibaren çevresinde yer alan kişileri rol model olarak öğrenmektedir (Güven, 2014, s. 18). Değerler eğitiminin temellerinin ailede atıldığını söylemek mümkündür. Bu sebeple ailede önemli olan değerler ve önemsiz olarak görülen değerler çocuk için yol gösterici olarak yer almaktadır. Aile eğer toplumsal yaşayış ve bireysel ihtiyaçlar için gerekli olan değerleri önemsemiyor ise çocuktan da bu davranış beklenmektedir. Bu sebeple her bireyin ailede edindiği değerler temel oluşturmaktadır.

Çocuk belli bir yaşa geldiğinde aileden sonra okulda eğitim almaya başlayacaktır. Bunun ile birlikte çocuk için yeni rol modeller olan öğretmenler ortaya çıkacaktır. Bir çocuk sevdiği, önemsendiği, konuşmasını beğendiği öğretmene benzemek isteyecektir. Öğretmen bu kısımda öğrencilere örnek rol model olmalıdır.

Değerlerin öğretmenler tarafından öğrencilere sadece teorik bilgi olarak aktarması fayda sağlamayacaktır. Bunun yanı sıra öğrencilere uygun ortamı hazırlamalı ve uygulamalı bir şekilde öğrenciyi güdüleyerek onlara rehberlik etmesi gerekmektedir.

Öğretmenlere düşen önemli görevlerden biri de güvene dayalı bir ortam hazırlamasıdır. Güven ortamı sağlandığı zaman öğrenci kendi kişilik özelliklerini olduğu gibi açığa çıkartacağı için öğretmenin öğrenciye doğru yol gösterimini kolaylaştıracaktır (Güven, 2014, s. 15). Bu sebeple öğrenci dürüst olacak ve bu sayede öğretmen gerekli değerleri eğitirken kendisine doğru bir yol çizecektir.

Değerler eğitimi için okulların rolü de yadsınmamalıdır. Okullar eğitimin yürütüldüğü yapının temel taşıdır. Okulların temel hedeflerinden biri topluma faydalı, iyi niyetli ve nitelikli bireyler yetiştirmektedir. Öğrencilerin değerleri anlamasının sağlanması için okullar etkili bir kurumdur (Belet & Deveci, 2008). Toplumsal yozlaşmanın engellenmesi için eğitilmiş bireyler yetiştirmek zorunludur ve bu sebeple değerler eğitimi için okullara düşen görev çok önemlidir.

Genel anlamda bakıldığında değerler eğitimi için toplumun her ferdine görev düşmektedir. Bu görevlerden en önemlisi aileye, öğretmene ve okula düşmektedir. Çocuk için rol model olmalı ve değerlerin korunması ve aktarılması gerektiği unutulmamalıdır. Bu sebeple her birey üzerine düşen görevi kabullenmeli ve elinden gelenin en iyisini yapmalıdır.

2.1.5. Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde değerler ile ilgili “Değerlerimiz” başlığı altında kısaca değinildiği görülmektedir. Öğretim programının amaçlarının açıklandığı kısımda ise milli değerlere şöyle dikkat çekilir: *“Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevî değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak”* (MEB, 2019). Amaç kısmında milli ve manevî değerlere değinildiği görülmektedir.

Programının perspektifine bakıldığında *“Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve*

yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak diünden bugüne ulaşmış ve yarınlarmıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur.” (MEB, 2019). Bu açıklamalara bakıldığında değerlere önem verildiği ve programın genel perspektifini oluşturduğu görülmektedir. Değerler ile yetkinliklerin birbirini tamamlayıcı bir özellikte olduğuna ve bunun bir miras olduğuna değinilmiştir.

Programda yer alan “Değerlerimiz” başlığı altında değerlerin önemine değinilmiştir. Değerlerin önemine şöyle dikkat çekilmiştir: “Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir.”(MEB, 2019). Bu kısımda özellikle eğitim için sadece akademinin yeterli olmadığını eğitilmiş bir bireyin değerlerine de sahip çıkan kişiler olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra değerleri kazanmış bir birey karar alırken ve toplumsal alanda yaşantısını sürdürürken değerlere ihtiyaç duyulduğu programda açıkça belirtilmiştir.

“Değerlerimiz” başlığı altında ayrıca kök değerlere değinilmiştir. Bu değerler şu şekilde ifade edilmiştir: “Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.”(MEB, 2019, s. 4). Bu kısımda değerlere değinilmiş fakat Türk kültürünün burada bahsedilen değerlerinden daha fazla kök değeri mevcuttur.

Okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kapsamında sadece bir maddede yer verilmiştir. Bu madde şu şekilde ifade edilmiştir: “Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.”(MEB, 2019).

Verilen açıklamalara bakıldığında 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerlere direkt yönden değinilmemiş daha çok milli değerlere yer verilmiştir. Ayrıca değerler, programda örtük bir şekilde verileceği görülmektedir.

Hoşgörü, bireyler arası ilişkilerde saygı ve anlayışın temelini oluşturan önemli bir değer olarak kabul edilir. Eğitim programları, bu değeri çocuklara kazandırmak için çeşitli stratejiler sunar. 2024 Türkçe dersi öğretim programı da bu hedef doğrultusunda çeşitli içerikler ve öğretim yöntemleri ile hoşgörüyü geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2024 Türkçe Öğretim Programında hoşgörü, değerler eğitimi kapsamında ele alınmaktadır. Program, çocuklara farklılıkları kabul etme ve saygı gösterme becerilerini kazandırmaya yönelik çeşitli hikâye ve metinler sunar. Bu metinlerde genellikle farklı kültürel ve bireysel özelliklere sahip karakterler yer alır. Öğrenciler, bu karakterler aracılığıyla hoşgörünün önemini öğrenirler.

Program, çeşitli metin türlerinde hoşgörü temalarının işlenmesine olanak tanır. Özellikle masallar, efsaneler ve hikâyeler, hoşgörü ve empati gibi değerleri öğretmek için kullanılır. Bu metinlerde, karakterler arasındaki ilişkiler ve çatışmalar, hoşgörünün nasıl uygulanabileceğine dair örnekler sunar (MEB, 2024).

Hoşgörünün öğretiminde kullanılan yöntemler arasında grup çalışmaları, rol oynama ve tartışma gibi aktif öğrenme yöntemleri yer alır. Bu yöntemler, öğrencilerin hoşgörüyü pratikte deneyimlemelerine olanak tanır. Öğrenciler, farklı bakış açılarını anlamaya ve hoşgörüyü günlük yaşantılarına uyum sağlamaya yönelik etkinliklere katılırlar.

Program, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesini de önemser. Eleştirel düşünme, çocukların farklı görüşleri anlamalarına ve hoşgörüyü daha derinlemesine kavramalarına yardımcı olur. Programda, bu becerilerin nasıl geliştirileceği ve hoşgörü ile nasıl ilişkilendirileceği konusunda çeşitli öneriler sunulmuştur.

Hoşgörü değerlerinin aile ve toplum düzeyinde desteklenmesi gerektiği vurgulanır. Program, ebeveynlerin ve toplumun çocukların değerler eğitimi sürecine nasıl katkıda bulunabilecekleri hakkında bilgiler sunar. Ebeveynler, çocuklarına hoşgörü değerlerini öğretme konusunda bilinçlendirilir ve desteklenir (MEB, 2024).

2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı, hoşgörü değerlerini çocuklara kazandırmak için kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. Program, çeşitli metin türleri ve aktif öğrenme yöntemleri aracılığıyla bu değeri öğretmeyi amaçlar. Hoşgörünün eğitimdeki önemi göz önüne alındığında, bu tür programların çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerindeki etkisi büyüktür. Eğitimcilerin ve ebeveynlerin, bu programın sunduğu fırsatları etkili bir şekilde kullanarak çocuklara hoşgörü değerini kazandırmaları önerilmektedir.

Değerlerin eğitim yolu ile aktarılmasında öğretmenlere oldukça iş düşmektedir. Bunun için de öğretmenler için yardımcı olacak kaynak ders kitaplarıdır. Ders kitaplarında yer alan metinler değerlerin aktarılmasında ve öğrencilere sezdirilmesinde fazlasıyla önem arz etmektedir.

Yapılan araştırmalar ile birlikte evrensel olarak sekiz ana değer aktarılması önerilmiştir. Bu değerler şu şekilde sıralanmaktadır (Güven, 2014, s. 17):

1. Sevgi

Sevgi belki de değerler içinde en önemli ve en gerekli olanıdır. Sevgi, insanları birbirine bağlayan ve yaklaştıran ruhsal durumdur (Hökelekli, 2013). Toplumu birbirine bağlayan duygulardan biri de sevgidir. Bu sebeple insanı toplumda yaşayabilir hale getiren değer de sevgi olduğu söylenebilir. Birbirini sevmeyen bir toplumda insanın yaşaması ve mutlu olması beklenemez (Özbay & Tayşi, 2011). Bunun için sevgi ile bağlı olan toplum sağlam temellere dayanmaktadır.

Sevgi geniş kapsamlı bir değerdir. Bu kapsam içerisinde insan sevgisi önceliklidir. Sevgi ile bağlı olarak bir arada bulunan toplumda diğer değerler de beraberinde gelecektir. Ayrıca diğer değerlerin de temelinde sevgi olduğu düşünüldüğünde bu değer önemi yadsınamaz.

İnsan sevgisinin yanı sıra hayvan sevgisi de toplum için önemlidir. İnsan yeryüzünde tek başına yaşamamaktadır. Hayvanlar hayatımızın her yerinde var olmaktadır. En başta insan için bulunmaz bir dosttur. Bununla birlikte zor işlerde yardımcı da olmaktadır. Hayvan sevgisi ile büyüyen bireylerin merhamet duygusu da beraberinde gelişecektir. Hayvanlara gerekli bakımı sağlamak ve bunun için de her bir çocuk için rol model olmak bu sevginin gelişimi için oldukça önemlidir.

Sevginin bir başka türü ise doğa sevgisidir. Doğa tüm canlılar için yaşama alanı oluşturmaktadır. Özellikle insanların doğaya karşı sorumluluğu çoktur. Doğaya iyi bakmak gerektiği için öncelikle doğayı sevmek gerekir. Doğaya iyi bakmak sonraki nesillere karşı insanların ödevlerindendir. Doğaya iyi davranmamak halinde karşılığını verecektir. Bu sebeple doğayı sevmeli ve gerekli sorumluluklar yerine getirilmelidir.

Sevgi değeri ile ilgili son değinilecek şey, en temel olan sevgi, yaşam sevgisidir. Yaşam sevgisi olan kişi bahsedilen tüm sevgileri de içinde barındıracaktır. Yaşam sevgisi olan kişi insanları, doğayı, hayvanları ve de kendilerini sevecekleri için topluma faydalı kişiler olacaktır. Bu sebeple yaşam sevgisi her insanda bulunmalıdır.

2. Saygı

Saygı değeri insanlar arasında olmazsa olmaz bir öneme sahiptir. TDK (2024)'ye göre saygı şu şekilde tanımlanmıştır: Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram. Türk kültürü için özellikle yaşça büyüklere saygı göstermek önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak da Türk kültüründe birkaç yaş büyük dahi olsa hürmet bildiren sözcüklerle hitap etmek gerekmektedir. Doğu kültürlerinde büyüklere saygı ön planda iken batı ülkelerinde bu durum daha farklıdır (Güven, 2014, s. 24).

Saygı denildiğinde diğer bir konu ise başkalarına saygı duymaktır. Birbirine saygı duyan toplumlarda mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmek saygının bir getirisidir. Karşısındakine saygı gösteren kişi toplum kurallarına uyacaktır. Kurallara uyan birey kendisine de saygı duyulmasını bekleyecektir. Karşılıklı saygı duyulması durumunda toplumsal barış sağlanacaktır.

Saygı için son değinilecek alt başlık ise farklılıklara saygı duymaktır. Dünya içerisinde farklı dinler, farklı diller, farklı ırklar ve nice farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklara saygı duymak karşılıklı güveni inşa edecektir. Farklılıklara saygı duymayan kişi zamanla toplumdan uzaklaşacak ve kurallara riayet etmeyecektir.

3. Dürüstlük

Doğru ilişkilerin kurulmasında dürüstlük olmazsa olmazdır. Toplumun en küçük yapısı olan ailede en gerekli olan değerlerden biri olarak dürüstlük görülmektedir. Ailede

dürüstlüğü edinmiş çocuk ileriki yaşantısında da bunu yansıtacaktır. Dürüst olan birey de toplum tarafından kabul görecektir.

Dürüstlük için gerekli olan durum doğruluktur. Doğruluk, gerçeğe uygun davranırken niyetiyle, fikirleriyle ve davranışları ile bunu desteklemektir (Hökelekli, 2013). Ayrıca dürüstlüğü destekleyecek diğer bir durum da adil olmaktır. Adil olunmayan bir yerde veya durumda kişilerin huzur içinde yaşaması mümkün olmayacaktır. Bu sebeple dürüstlük için doğruluk ve adil olma mecburidir.

4. Barış

İnsan sosyal bir canlıdır. Bu sosyalliğin ise en gerekli şartı barış içinde yaşayabilmektir. TDK (2024)' ye göre barış, uyum içinde yaşarken karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile gerçekleştirilmesidir. Barış denildiğinde kişinin kendisiyle barışık olması, başkaları ile barışık olması ve de dünya barışını sağlaması akla gelmektedir. Bu üç barışı da gerçekleştirmiş birey toplum huzuruna katkı sağlayacaktır.

5. İyilik yapmak

İyilik yapmak insanları birbirine güven duygusu ile bağlamaktadır. Karşılık gözetmeden yapılan faydalı davranışa iyilik denmektedir (TDK, 2024). İyilik yapmak dayanışmayı geliştirecek ve insanları birbirine yakınlaştıracaktır. Arkadaşlık, komşuluk vb. gibi ilişkilerde iyilik yapmak birlik ve beraberlik duygusunu geliştirecektir. Türk kültürü için arkadaşlık ve özellikle komşuluk çok önemlidir. Bu gibi ilişkilerin oluşumunda iyilik yapmak önemli bir yere sahiptir. Bunun için fazlasıyla atasözleri mevcuttur. Örnekler şu şekilde gösterilebilir:

- Dost kara günde belli olur.
- Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
- Dost para ile alınıp satılmaz.
- Ev alma, komşu al.
- İyiliğe iyilik yap, kötülüğe kötülük yapma.
- İyilik eden iyilik bulur.

Verilen atasözlerine daha fazla örnek yazılabilir. Verilenlerden anlaşılacağı üzere geçmişten günümüze kadar iyilik yapmak öğütlenmiş ve gerekli görülmüştür.

6. Sorumluluk

Kişiler arasında yerine getirilmesi ile yükümlü olunan durumlara sorumluluk denmektedir. Sorumluluk değerinin alt başlıkları şunlardır (Güven, 2014, s. 33):

- Bireyin kendisine karşı sorumluluğu
- Bireyin ailesine karşı sorumluluğu
- Bireyin yaşadığı topluma ve ülkesine karşı sorumluluğu
- Bireyin doğaya ve çevreye karşı sorumluluğu
- Tutumluluk
- Sadakat
- Çalışkanlık
- Fedakarlık

Bütün bu alt başlıkları gerçekleştiren bir birey toplum tarafından kabul edilecektir. Eğer birey tüm sorumluluklarının farkında olursa hayatından verim alabilecektir. Tam tersi olarak eğer sorumluluklarının bilincinde olmazsa zamanla kendini verimsiz hissedecek ve bu durumda da mutsuz olacaktır.

7. Özgüven

Özgüven TDK (2024)'ye göre kişinin kendisine karşı duyduğu güvenme duygusudur. Her bireyin nihai amacı kendini gerçekleştirmedir. Bu amaç için de en gerekli değer özgüvendir. Özgüvenin alt başlıkları şunlardır (Güven, 2014, s. 10): girişimcilik, kişinin sahip olduğu hakları savunabilmesi, cesaret ve özgürlüktür. Bunlar sağlandığı takdirde kişi başarıya ulaşmada kolaylık yaşayacaktır.

8. Hoşgörü

Değerler eğitimi zaman ilerledikçe önem kazanmaktadır. Değişen ve gelişen dünya düzeninde gün geçtikçe insanlarda değer karmaşası artmakta ve bu karmaşanın önüne geçmek için değerlerin aktarılması önem kazanmaktadır (Uca, 2015). Hoşgörü; insanların farklılıklarına saygı duyulması, bireylerin hak ve özgürlüklerinin olduğunun bilinmesi ve bunların korumaya alınması ile mümkün olan bir değerdir (Tunar, 2017). Hoşgörü değerinin empati, saygı ve anlayış ile desteklenmesi gerekmektedir (Yılmaz & Kılıçoğlu, 2022). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere değerler içerisinde hoşgörü oldukça önemlidir ve bunun için kişilerin empati yapabilmesi, diğer bireylere saygı duyması ve anlayışlı olması gerekmektedir.

Hoşgörü insanların birbirleriyle anlaşabilmesi için ehemmiyet taşımaktadır. Farsça “huş, hoş” sözcüğü ile Türkçe “görü” sözcüğünün bir araya gelmesi ile birleşik fiil olan hoşgörü kelimesi, merak uyandıran, duyguları destekleyen ve güzel anlamına gelmektedir (Atalay, 2008). Bu sebeple hoşgörü değerler eğitiminde temel yapı taşlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerler eğitiminde birçok değer ön plana çıkmakla beraber bunlardan biri de şüphesiz hoşgördür. Bireyde ve ailede hoşgörüü geliştirmek için bireylerin eğitiminde hoşgörü değerinin önemli bir değer olarak görülmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2004). Hoşgörü, sadece ailede değil iş yerinde, mahallede, okulda kısacası yaşamın her yerinde kendisini göstermektedir. İlişkilerin daha sağlıklı çevrede geliştirmek için hoşgörüye ihtiyaç duyulabilmektedir.

Millî Eğitim Temel Kanunu incelendiğinde “Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar yetiştirme”yi amaçladığı görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda öğretim programları hazırlanmaktadır.

Değerleri toplumdan bağımsız düşünmemek gerekir. Toplumu meydana getiren bireylerin değerleri öğrenmeleri önem arz etmektedir. Bu sebeple Türkçe dersi için hazırlanan öğretim programlarında ve ders kitaplarında değerlere yer verilmesi gerekmektedir. Türkçe ders kitaplarının içerisinde yaygın bir şekilde değerlere vurgu yapılmaktadır (Batur & Akdeniz, 2020). Türkçe dersinin olmazsa olmazı olan edebi eserler değerlerin aktarımında büyük rol almaktadır (Susar Kırmızı, 2014). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere değerler eğitimi Türkçe dersinde eserler aracılığı ile öğrencilere aktarılmaktadır.

2.1.6. Hoşgörü Değeri ve Mesnevi

Hoşgörü bireyleri birbirine yakınlaştıran bir değerdir. Bireylerin duyguları, düşünceleri ve davranışları değerlendirilirken hoşgörünün getirdiği anlayış ile sağlıklı ilişkiler kurulabilmektedir (Şahin, 2011). Aslında hoşgörü ile insanların dinine, ırkına, görünüşüne

cinsiyetine ve davranışlarına saygı duyma sağlanmaktadır (Akarsu, 1998 s. 53). Özellikle gelişen teknoloji ile insanlar arasındaki etkileşim artmıştır ve bu etkileşimi en doğru şekilde oluşturabilmek için hoşgörü olmak gerekmektedir (Kaymakcan, 2007, s. 15-18). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere bireyler arasında hoşgörü davranış sergilemenin temelinde her özelliğe anlayışlı olmak yatmaktadır.

Hoşgörü ile kurulmuş ilişkilerde yaşanacak sorunların çözümü oldukça kolay olacaktır. Hoşgörü insanların farklılıkları problem olarak görmedikleri bu farklılıkları anlayışla karşıladıkları görülmektedir (Kuyurtar, 2000). Aslında hoşgörü ile hareket eden birey insan haklarına saygılı ve iyi ilişkiler geliştirebilen özellikte olduğu gözlemlenmektedir (Ölmez Atalay, 2008). Bu şekilde hareket eden bireyin problem çözme becerisinin de geliştiği görülmektedir (Tatar, 2009). Açıklamalardan ışığında hoşgörü sayesinde iyi ilişkiler kurabilen bireylerin topluma da katkısı olacağını söylemek mümkündür.

Hoşgörü denildiğinde ilk akla gelen hiç şüphesiz Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'dir. Mevlâna'nın düşünce sisteminin merkezinde insan ve insana olan mutlak sevgi vardır (Çelik, 2002). Benimsediği düşünceler ışığında yaptığı sohbetlerde ve yazdığı eserlerde toplumsal sorunlara değinmiş ayrıca bu sorunların çözümünde de hoşgörü gibi değerleri işaret etmiştir (Özköse, 2007). Mevlâna düşünce yapısı ve inancı ile sadece Türk toplumuna değil diğer toplumlara da yol gösterici olmuştur (Arpaguş, 2007). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin hayat görüşü ile toplumları iyi ilişkiler kurmaları için yönlendirmiştir.

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin en önemli eserlerinden biri XIII. yüzyılda kaleme alınan 6 ciltlik olan Mesnevi'dir. Mesnevi'de bahsedilen konuların şuan dünyada var olan sorunların çoğuna çözüm olacak nitelikte olduğu gözlemlenmektedir (Turan, Belenli & Kiriş, 2010). İnsani değerlerin çoğuna eserinde değinen Mevlâna, insanlara doğru ve güzel yolu göstermektedir (Taş, 2021). Tüm dünyada barışı destekleyen Mesnevi eserinin tüm toplumlar tarafından okunması ve anlamlandırması genel barışı sağlayacağı konusunda fikirler öne sürülmektedir (Melikoff, 1983). Kısaca Mevlâna'nın yazmış olduğu Mesnevi eseri dünya barışını destekleyen ve değerlere sahip çıkan bir eser olarak görülmektedir.

Mesnevi, Türk toplumunun özellikleri ile İslam dininin esaslarının birleşiminden oluşmaktadır. Mesnevi özellikle Müslümanlığın aktarımında çok önemli bir eser olduğu için Müslümanlar tarafından kutsal olarak değerlendirilmektedir (Gölpınarlı, 2015, s. 115).

Mevlâna, eseri okuyanlara yol gösterici olabilmesi adına ayet ve hadisleri kolaylıkla anlaşılabilir şekilde aktarmıştır (Gölpınarlı, 2014, s. 122-134). Mesnevi içerisinde dinin yer almasının yanı sıra, uzay bilimleri, felsefe, sağlık ve sosyoloji gibi birçok bilim dalını içermektedir (Taş, 2021). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere Mesnevi bilim ve dini ilimin bir arada olduğu kutsal olarak değerlendirilen önemli bir eserdir.

Mevlâna dendiğinde ilk akla gelecek kavramlardan biri şüphesiz ki hoşgördür. Barışçık ve insan sevgisi ile dolu olmasından dolayı Mevlâna tüm dünya önemli bir şahsiyettir (Kara, 2007). Hoşgörü olduğunda dünyada savaş olmayacağına inanan Mevlâna, savaşlara anlam verememekte ve gereksiz görmektedir (Taş, 2021). Mevlâna, Mesnevi’de maddi değerlere önem verilmemesini aksine manevi değerlerin önemsenmesini öğütlemektedir (Tok, 2007). Kısaca Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî yazmış olduğu Mesnevi’de hoşgörü ile birlikte dünya barışını desteklemekte ve buna değinmektedir.

2.2.İlgili Araştırmalar

Alanyazında bu tezin konusuyla ilgili farklı çalışmalar yapılmıştır. Bu bölümde değerler, değerler eğitimi, hoşgörü değeri ve Mesnevi üzerine yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Değerler üzerine yoğunlaşmış toplam 13 adet araştırmaya ulaşılmıştır. Özbaşı (2020) çalışmasında kök değerler açısından Aytül Akal’ın masallarının etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. İnceleme sonucunda kök değerlerin tamamının bu masallarda verildiği saptanmıştır. Fırat ve Mocan (2014) ise 6, 7 ve 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri değerler açısından incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışmalarında içerik analizi yöntemi kullanılmış olup 21 adet hikâye incelenmiştir. İnceleme sonucunda hikâyelerin öncelik olarak ahlaki değerlere daha sonra evrensel değerlere öncelik verdiği ayrıca diğer tüm değerler bakımından da zengin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aynı amaç ile çalışmasını ortaya koyan Doğan ve Gülüşen (2011) ise çalışmalarında betimsel analiz yöntemini kullanmışlardır. Toplamda 76 metin incelenmiş ve sonuç olarak değerlerin metinlere dağıtılmış bir şekilde ele alındığı fakat bazı metinlerde hiçbir değere yer verilmediğini görmüşlerdir.

Değerler eğitimi üzerine ise alanyazında değerler üzerine yazılandan daha çok araştırma mevcuttur. Yapılan alanyazın taramasında değerler eğitimi üzerine 22 tane araştırma

ile karşılaşılmıştır. Meydan (2014) yaptığı çalışmada okullarda verilen değerler eğitimi incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesini kullanmıştır. Sonuç olarak da değerler eğitiminin birey ile toplum için gereklilik arz ettiği ve bütüncül olarak ele alındığında ise daha olumlu sonuçlar elde edileceğini vurgulamıştır. Elbir ve Bağcı (2013) yaptıkları çalışmada ise konu ile ilgili lisans üstü tezleri incelemişler ve konu ile ilgili ele alınabilecek konuları saptamayı amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda 21 tane makale incelenmiş ve meta-analiz yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Sonuç olarak da değerler eğitiminin Türkiye’de yeteri kadar önem verilmediğine ulaşılmıştır.

Yıldırım ve Demirel (2019) yaptıkları araştırmada Türk tarihinde değerlerin yeri ve bu değerlerin kazandırılma şekli üzerine araştırmalarını hazırlamışlardır. Araştırmalarını doküman incelemesi yöntemi ile tasarlanmış ve betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırmada bu konu üzerine yazılmış 6 eser incelenmiş ve 40 adet değer ortaya konmuştur. Sonuç olarak ise geçmişte yapılan değerler eğitiminin daha kapsamlı olduğu güncel durumda ise yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Topal (2019) ise yaptığı araştırmada müfredatın içinde bulunan on kök değerlerin değerler eğitimi açısından incelenmesini amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda yarı yapılandırılmış 4’lü likert ölçek kullanmış betimleme yöntemi ile incelemiştir. Araştırma 67 öğretmen ile yapılmıştır. Öğretmenlerin görüşleri üzerine değerler eğitimi için müfredatın yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Altan (2011) yaptığı araştırmada “Çoklu Zekâ Kuramı” ile “Değerler Eğitimi” konularını birleştirerek “Ahlaki zekâ” kavramını açıklamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda iki kavramı araştırmıştır. Sonuç olarak da değerler eğitiminin bir ders olarak verilmesinden çoklu zekâ kuramının içerisinde verilmesine değinmiştir. Aktepe ve Tahiroğlu (2016) ise yaptıkları çalışmada değerlerin çocuklara kazandırılmasında etkinliklerin hazırlanmasında değerler eğitimi yaklaşımlarının etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda doküman incelemesi yöntemi ile çalışmayı hazırlamışlardır. Bunun için ilkokul 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Sonuç olarak değerlerin kazandırılmasında hazırlanacak etkinliklerin değerler eğitimi yaklaşımlarının hepsini kapsayacak şekilde olması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Aral ve Kadan (2018) yaptıkları araştırmada okul öncesi eğitim programını ve bu programda yer alan kazanımların değerler eğitimi açısından incelenmesini amaçlamışlardır. Bu sebeple nitel araştırma yöntemlerinden olan içerik analizini kullanmışlardır. Değerlerden

sorumluluk duygusuna çok fazla yer verildiği daha sonra da sırasıyla saygı, dayanışma, güven, sevgi, hoşgörü, özgürlük, eşitlik, dostluk ve adalet değerinin geldiği sonucuna ulaşmışlardır. Kapkın, Çalışkan ve Sağlam (2018) ise yaptıkları çalışmada 1999-2017 yılları arasında yazılmış olan Türkiye’de değerler eğitimi üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç için doküman analizi yapılarak betimsel bir çalışma meydana getirmişlerdir. Değerler eğitimi üzerine yazılmış olan 113 çalışma incelenmiş ve değerler eğitimi üzerine yazılan tezlerin sınırlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kurtoğlu (2017) yaptığı araştırmada Aşık Veysel’in şiirlerini değerler eğitimi açısından incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç için doküman analizi yapılmıştır. Çalışma için Aşık Veysel’in 158 şiiri incelenmiştir. 900 dördlüğün üzerinde olan bu şiirler altmışın üzerinde değere farklı sıklıkta yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Kan (2010) ise yaptığı çalışmada sosyal bilgiler dersinin değerler eğitimi açısından incelemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda literatür incelemesi yapmıştır. Sonuç olarak da sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin kuru bilgilerle verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Dönmez ve Uyanık (2022) yaptıkları çalışmada farklı kıtalardaki on üç farklı ülkenin değerler eğitimine verdiği önem ve bu on üç ülkeden on tane eğitim programının değerler eğitimine nasıl yer verdiğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu amaç için literatür taraması ile derleme türünde bir inceleme yapmışlardır. İnceleme sonucunda bu ülkelerin değerler eğitimi ile sosyal ve duygusal gelişimi desteklediği, akademik başarıyı arttırdığı, okul kültürüne uyumu kolaylaştırdığı ve okul-aile işbirliğini geliştirdiği sonucuna ulaşmışlardır. Yiğittir ve Öcal (2011) ortaöğretim tarih öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç için betimsel tarama yöntemini kullanmışlardır. Çalışmalarına Afyonkarahisar’da çalışmakta olan 83 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin özellikle milli değerleri öğrencilere aktarmak istedikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Alanyazında “hoşgörü” değerine ilişkin yapılmış çalışmalar incelendiğinde 19 adet çalışmaya rastlanılmıştır. Kalın ve Naçacı (2017) yaptıkları çalışmada beşinci sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda betimsel bir yöntem olan tarama modelini kullanmışlardır. Çalışmalarında beşinci sınıf öğrencisi olan 1206 öğrenci ile çalışmışlardır. Sonuç olarak ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ünal, Er ve Gürel (2015) yaptıkları çalışmada ise 6.sınıf öğrencilerine uyguladıkları etkinliğin hoşgörü

eğilimlerine olan etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda ön test ve son test yapılmış ve t testine bakılmıştır. Çalışmalarında Bartın ilinde bir okulda 6.sınıf öğrencilerini kullanmışlardır. Çalışmanın verileri incelendiğinde son test lehine anlamlı bir fark olduğunu gözlemlemişlerdir.

Türe ve Ersoy (2014) yaptıkları çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algılarını incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmalarına 10 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Tematik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Sonuç olarak da sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörüyü düşüncelere, inançlara ve davranışlara saygılı olmak ve insanlara değer vermek olarak tanımladıkları gözlemlemişlerdir. İnel ve Gökalp (2018) yaptıkları araştırmada ise 6, 7 ve 8.sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerini değişkenlere göre incelemeyi amaçlamışlardır. Betimsel tarama yöntemi ile desenlendirdikleri çalışmada Uşak'ta öğrenim gören ortaokul öğrencileri ile çalışmışlardır. Araştırmanın sonucunda demografik özelliklerin anlamlı bir fark oluşturmadığı görülürken 6.sınıf öğrencilerinin sonuçları anlamlı bir fark oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kıroğlu ve diğerleri (2012) demokratik değer olarak görülen hoşgörünün öğretim elemanları açısından görüşlerinin analizi amaçladıkları çalışmada 110 öğretim elemanı ile çalışmışlardır. Bu çalışmayı tarama modeli ile şekillendirmişlerdir. Öğrencilerin iletişimlerine karşı hoşgörülü olduklarına ulaşmışken öğrencilerin dış görünüşüne yönelik hoşgörülerinin olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Aslan ve Aybek (2017) araştırmalarında ilkökul 4.sınıf öğrencilerinin hoşgörü değerine karşı algılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Uygun örnekleme yöntemi ile sonuçları incelemişlerdir. Katılımcıları ise 4.sınıfta öğrenim gören 10 öğrenciden oluşmaktadır. Sonuç olarak da öğrencilerin hoşgörüyü yardımsever olmak olarak algıladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Alanyazında Mevlâna'ya ait olan Mesnevi eseri ile değerlerin ilişkilendirdiği toplam 6 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Taş ve Kıroğlu (2019) yaptıkları çalışmada hoşgörü, misafirperverlik, yardımseverlik gibi değerlerin Mesnevi'de işleniş açısından incelemişler ve 4.sınıf öğrencilerinin bu değerlere karşı olan tutumlarını araştırmışlardır. Bu amaç doğrultusunda ön test ve son testin yapıldığı deney ve kontrol grubunun olduğu deneysel yöntem kullanılmıştır. Sonuç olarak da Mesnevi destekli yapılacak eğitimin değerlerin kazandırılmasında katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Taş (2021) yapmış olduğu diğer bir çalışmada yine aynı değerlerin Mesnevi'de işleniş açısından incelenmesini amaçlamıştır. Bu

amaç doğrultusunda doküman incelemesi yapmıştır. Mesnevi'nin iyi insan olmak ve topluma katkı sağlayabilmek için yol gösterici nitelikte olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Turan, Belenli ve Kiriş (2010) ise yaptıkları araştırmada sosyal bilgiler dersine ait öğretim programında yer alan ve Mevlâna'nın Mesnevi'sinde geçen değerleri araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırmalarında doküman incelemesi yöntemine başvurmuşlardır. Sonuç olarak da Mesnevi eserinin sosyal bilgiler dersi için kullanılmasının oldukça faydalı olacağı sonucuna ulaşmışlardır. Sancak, Topkaya ve Şimşek (2013) ise yaptıkları çalışmada Mesnevi adlı eserin içinde yer alan hikâyelerin 4.sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan misafirperverlik değerinin aktarılmasındaki rolünü belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda 18 öğrenci ile hem nitel hem de nicel çalışma yürütülmüştür. Sonuç olarak da bu değer öğretmesinde Mesnevi eserinin faydalı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ağca (2023) yaptığı çalışmada özellikle öğretim programlarında yer alan on kök değer öğretmesinde Mesnevi'de yer alan hikâyelerin kullanımını ve bu hikâyeleri kullanırken oluşturulabilecek etkinlikleri incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi olan olgubilimi kullanmıştır. Araştırma için 10 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ile çalışmıştır. Sonuç olarak da öğretmenlerin rol model olarak ve öğrencilere yaparak yaşayarak öğrenme ortamı sağlayarak değerlerin kazandırılabilceğinin gözlemiştir. Değerlerin kazandırılmasında Mesnevi ve Mesnevi gibi eserlerin kullanılabilceğinin sonucuna ulaşmıştır.

Çağlar ve Aslan (2020) yapmış oldukları çalışmada değerlerin insanların içinde bulundukları durumdan sıyrılmasında yardımcı olduğunu göstermeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden gözlem, görüşme ve doküman analizi kullanmışlardır. Araştırmalarında Mesnevi eserini incelemiştir. Sonuç olarak da Mesnevi'de en çok bireysel değerlerin işlendiğini bunu takip eden toplumsal ve dini değerlerin olduğunu gözlemlemiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1.Araştırma Yöntemi

Bu araştırma, kontrol gruplu ön test-son test yarı deneysel desenini kullanarak gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem, deney ve kontrol gruplarının karşılaştırılmasını sağlayarak uygulamanın etkilerini belirlemeye yönelik güçlü bir yapı sunmaktadır (Yegidis & Peck, 2019). Araştırmada, deney grubuna belirlenen hikâyeler haftada bir olmak üzere 8 hafta boyunca okunmuş ve kontrol grubuna herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Her iki grup da uygulama öncesinde ve sonrasında ölçümlere tabi tutulmuştur. Bu ölçümler, uygulamanın etkilerini değerlendirebilmek amacıyla ön test ve son test olarak iki aşamada gerçekleştirilmiştir (Campbell & Stanley, 2015, s. 25). Deneysel desende, grupların rastgele belirlenmesi ve uygulanan etkinliğin titizlikle kontrol edilmesi, elde edilen sonuçların güvenilirliğini artırmıştır (Creswell, 2012, s. 441). Elde edilen veriler, ön test ve son test sonuçları arasında karşılaştırmalar yapılarak analiz edilmiştir.

3.2.Evren

Çalışmanın evreni, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Antalya ilindeki bir özel okulda öğrenim gören 8.sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Deney grubunda 20 ve kontrol grubunda 20 öğrenci olmak üzere toplam 40 öğrenci ile araştırma yapılmıştır. Demografik özellikleri birbirine yakın olan bu 40 öğrencinin yaşları aynıdır.

3.3. Araştırma Grubu

Verilerin toplanması için kullanılan yöntem (yüz yüze) göre örnekleme Antalya ili içerisinde ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin dâhil edilmesine karar verilmiştir. 2022-2023 eğitim öğretim yılında 8. sınıfta öğrenim gören toplam 40 öğrenci oluşturmuştur.

3.4.Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada “Türkçe dersi, değer aktarımı, hoşgörü, mesnevi” başlıklarına ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Amaca uygun olan bir ölçek bulunmuştur. Ölçeği hazırlayan

araştırmacı tarafından gerekli izinler alınmıştır. İzin alındıktan sonra “Hoşgörü Tutum Ölçeği (Ek-1)” uygulanmıştır. Araştırma için Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilim Kurulundan gerekli etik izinler alınmış ve uygulamanın yapılacağı okul ile iletişime geçilmiştir. Daha sonra ölçek uygulama planı yapılmış ve gerekli süreler içerisinde uygulama yapılmıştır.

Araştırmanın deney grubundan 20, kontrol grubunda 20 öğrenci olmak üzere toplam 40 öğrenci ile çalışılmıştır. Çalışma öncesinde ders programına uygun olacak şekilde ayarlamalar yapılmış ve okul yönetimi ile ortak bir çalışma yürütülmüştür.

Bu çalışma, deney grubunda 20 kontrol grubunda 20 öğrenci olmak üzere toplam 40 katılımcı ile yapılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında deney grubunda 8 kız (%40,0) 12 erkek (%60,0) varken, kontrol grubunda bu sayılar sırasıyla 12 (%60,0) ve 8 (%40) olarak kaydedilmiştir. Anne eğitim durumu değişkeninde, deney grubundaki öğrencilerin annelerinin 9’u (%45,0) ortaöğretim eğitime sahipken 11’i (%55,0) lisans ve üstü eğitime sahiptir. Bu sayılar kontrol grubu için sırasıyla 11 (%55,0) ve 9 (%45,0) olarak bulunmuştur. Son olarak baba eğitim durumu değişkeninde deney grubunun babalarının 12’si (%60,0) ortaöğretim eğitime sahip iken 8’i (%40,0) lisans ve lisans üstü eğitime sahiptir. Kontrol grubundaki öğrencilerin babalarının ise yarısı ortaöğretim eğitime sahiptir. Demografik olarak deney ve kontrol grubunun benzeşik olduğu söylenebilir (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken			n	%
Cinsiyet	Deney	Kız	8	40,0
		Erkek	12	60,0
	Kontrol	Kız	9	45,0
		Erkek	11	55,0
Anne eğitim durumu	Deney	Ortaöğretim	9	45,0
		Lisans ve lisans üstü	11	55,0
	Kontrol	Ortaöğretim	11	45,0
		Lisans ve lisans üstü	9	55,0
Baba eğitim durumu	Deney	Ortaöğretim	12	60,0
		Lisans ve lisans üstü	8	40,0
	Kontrol	Ortaöğretim	10	50,0
		Lisans ve lisans üstü	10	50,0

Çalışmanın başlangıcında deney ve kontrol grubuna hoşgörü ölçeği uygulanmıştır. Daha sonra Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'ye ait olan Mesnevi'de yer alan 8 hikâye (Ek-3) deney grubunu öğrencilerine 8 hafta boyunca her hafta 1 hikâye olmak üzere okunmuştur ve bu hikâye ile ilgili sınıf içerisinde tartışma ortamı oluşturulmuş öğrencilerin fikirleri alınmıştır.

Yapılan çalışmada deney grubu öğrencilerine ilk hafta “Yanlış Yorumlamanın, Hatalı Benzetmenin Tehlikelerine Dair Bakkal ve Papağan Hikâyesi” öğretmen okunmuştur. Öğrencilere okuma yapılırken hoşgörü ile bölümlerde vurgulama yapılmış ve öğrencilerin dikkati çekilmiştir. İkinci haftada “Gemide Hırsızlıkla Suçlanan Bir Dervişin Kerametleri” adlı hikâye okunmuştur. Metinde dervişin olaylar karşısında uğradığı haksızlığa rağmen hoşgörülü davranışı öğrencilerin dikkatini çekecek şekilde özellikle belirtilmiştir. Üçüncü haftada da “Meyvesinden Yiyenin Ölmeyeceği Bir Ağacı Arayış” metni öğretmen tarafından gerekli vurgulamalar yapılarak okunmuştur. Dördüncü haftaya gelindiğinde “Filin Nasıl Bir Hayvan Olduğu ve Şekli Hususunda İhtilaf Edilmesi” hikâyesi okunmuştur. Filin üzerinden insanların özelliklerine hoşgörülü yaklaşılması gerektiği aktarılmıştır. Beşinci hafta ise “Mâlik Oğlu Enes Hazretlerinin Peşkirini Ateşle Dolu Tandıra Atması ve Peşkirin Yanmaması” adlı hikâye öğrencilere öğretmenleri tarafından okunmuştur. Altıncı haftada da “Şu Üzerinde Yaşadığımız Dünya Zıtlarla Doludur” metni okunmuş ve metinde yaşayan her canlının birbirinden farklı özellikleri vurgulanarak hoşgörüye değinilmiştir. Yedinci haftada ise “Musa (a.s.)’ın Bir Çobanın Candan Yakarışını, Münâcaatını Hoş Görmemesi” hikâyesi öğrencilere okunmuş ve hikâyede bir kişinin düşüncelerine hoşgörülü yaklaşmamanın yanlışlığı vurgulanmıştır. Son haftaya gelindiğinde ise deney grubu öğrencilerine “Hz. Peygamberin Esirlere Bakıp Gülümsemesi ve ‘Şaşarım O Topluluğa Ki Onları Zincirlere, Bukağılara Vurmuşlar Da Çeke Sürükleye Cennete Götürüyorlar’ Diye Buyurması” adlı hikâye okunmuştur. Okunan hikâyede Hz. Peygamberin hoşgörülü oluşuna değinilmiş ve hoşgörülü olmak öğütlenmiştir.

Okunacak hikâyelerin bitmesinin ardından deney ve kontrol grubuna hoşgörü tutum ölçeği tekrar uygulanmıştır. Elde edilen veriler bu çalışmanın bulgularını oluşturmaktadır.

3.5.Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmaya katılan 8. sınıf öğrencilerinin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla 6 sorudan oluşmaktadır. Bu form, katılımcıların cinsiyet, yaş, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, sınıf düzeyi ve okulun adı gibi bilgileri ortaya çıkarmak için hazırlanmıştır.

Bu kapsamda katılımcıların cinsiyeti (kadın-erkek), katılımcıların anne ve babalarının aldığı eğitim durumları (ortaöğretim veya lisans ve lisans üstü) sorgulanmaktadır. Kullanılan form aracılığı ile 8.sınıf öğrencilerinin demografik profillerini ve Mesnevi eserinin hoşgörü değeri açısından öğrencilere etkisi üzerine bilgiler edinilmiştir.

3.6.Ölçeklerin Seçimi

Araştırmada yapılacak ölçümlere göre mevcut literatürde bulunan ölçekler incelenmiştir. Hoşgörü değerinin kazandırılmasına ilişkin Taş'ın (2018) "Hoşgörü Tutum Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması" adlı çalışmada yer alan ölçek bu çalışmanın amacını uygun olduğu için kullanılmıştır. Taş (2018) tarafından geliştirilen ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği kendisi tarafından test edilmiştir. AFA sonucunda, ölçekteki maddelerin 5 faktör altında (anlayış, saygı, empati, esneklik ve önyargı) toplandığını görmüştür. Özdeğeri 1'den büyük bu 5 faktörün toplam varyansın %88,46'sını açıkladığını tespit etmiştir. Yaptıkları DFA sonucunda, ölçeğe ait uyum indeksleri; GFI=0.91, AGFI=0.90, CFI=0.93, RMR=0.028, RMSEA=0.53, NFI=0.88 olarak hesaplamıştır. Hesaplanan değerlerin ölçeğin faktör yapısını doğrular nitelikte olduğu ve modelin veri ile iyi bir uyum sağladığı belirlemiştir. Sonuç olarak elde edilen ölçeğe ait Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısını .87 olarak hesaplamıştır. Bu sonuca göre ölçeğin güvenirliğinin oldukça yüksek olduğunu saptamıştır.

3.7. Verilerin Çözümlemesi

Kullanılan hoşgörü tutum ölçeğinde 29 madde bulunmaktadır. Bu maddelerden 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28 ve 29.maddeler ters maddedir. Ters maddelerde ölçeğin puanlama sistemi 5'ten 1'e doğru puanlanmıştır. Geriye kalan maddeler ise düz maddelerdir. Düz maddeler de 1'den 5'e doğru puanlanmıştır. Veriler hoşgörü ölçeğinin puanlandırılması esasına göre yapılacaktır. Öğrencilerin ön test ve son test puanları

karşılaştırılacak, hoşgörü değeriyle ilgili mesnevide geçen ve araştırma sürecinde kullanılan hikâyelerin öğrencilerin hoşgörü durumlarını etkileme düzeyleri belirlenecektir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilmiş olan nicel veriler sunulmuştur.

4.1.Nicel Bulgular

4.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu çalışma, 8 haftalık Mesnevi programının öğrencilerin hoşgörü tutumları üzerine etkisinin belirlenmesini amacıyla yapılmıştır. Toplanan veriler betimleyici olarak gösterilmiş ve araştırmanın amacına göre ilgili analizler yürütülmüştür. Analizler öncesinde veriler analizlere hazırlanmış ve Çokluk ve diğerleri (2021, s. 227) tarafından belirlenen kriterler ışığında verilerde kayıp ve uç değerlerin olmadığı saptanmıştır. Sonrasında, verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı çarpıklık-basıklık değerleri, Shapiro-Wilk testi ve histogram grafikleri aracılığı ile kontrol edilmiştir. Buna göre katılımcı puanlarına uygulanan Shapiro-Wilk testi sonuçlarının değişkenler için anlamsız($p > ,05$) sonuçlar vermesi, puanların çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2 ve -2 kesme değerleri arasında kalması ve ilgili histogram grafiklerinin görünümü verilerin gruplar için hem ön hem de son testler için normal dağıldığını göstermektedir (Tablo 2). Dolayısıyla, verilerin analizinde parametrik testlerden yararlanılmıştır (Büyüköztürk, 2020, s. 55; Tabachnick & Fidell, 2013, s. 80). Bağımsız iki grup verileri bağımsız örneklem t -testi karşılaştırılırken, deney ve kontrol gruplarının çalışma değişkenlerindeki ön ve son test puanlarının karşılaştırılması karışık ölçümler için iki faktörlü varyans analizi (ANOVA) ile yapılmıştır. Çoklu grup analizlerinde, anlamlı farkın/farkların kaynağını incelerken yapılan ikili karşılaştırmalarda Bonferonni düzeltmesi yapılmıştır (Field, 2009, s. 86). Bütün analizler nicel analiz programlarında yapılmış ve $p < ,05$ değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 3.Katılımcıların Hoşgörü Ön ve Son Test Puanlarının Dağılım Sonuçları

Ölçek	Grup	Aşama	n	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk Anlamlılık
Hoşgörü	Deney	Ön Test	20	-,385	-,247	,951
		Son Test	20	,000	-,407	,825

Kontrol	Ön Test	20	-,741	-,240	,156
	Son Test	20	-,101	-1,460	,118

Bu çalışmada Hoşgörü ölçeği ile alınan ölçümlerin güvenilirliğini sorgulamak amacıyla grupların ön test puanları ($n = 40$) için iç tutarlılık korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. İç tutarlılık analizinde madde istatistiklerine göre Hoşgörü ölçeğinde maddeler arası korelasyonların $-,274 - ,535$ arasında değiştiği ve madde-toplam puan korelasyonlarının ise $,063-.582$ arasında olduğu tespit edilmiştir. Hoşgörü toplam puanı için iç tutarlılık katsayısı $\alpha = ,812$ olarak hesaplanmıştır.

4.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

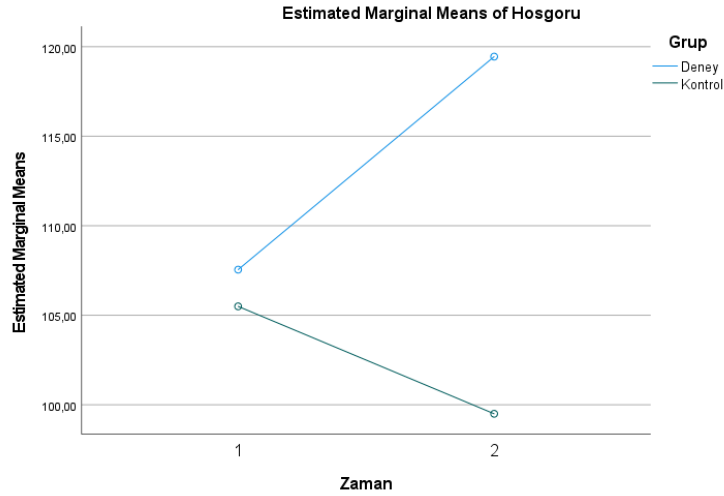
Deney ve kontrol gruplarının hoşgörü ön ve son testlerde aldıkları puanların 8 haftalık Mesnevi hikâyeleri uygulaması öncesinden sonrasına değişimlerini değerlendirmek için karışık ölçümler için iki faktörlü ANOVA yapılmıştır. Öncesinde analize ait varsayımlar kontrol edilmiş ve daha önce aykırı değerler tespit edilmeyen ve normal dağılıma uygun olduğu belirlenen veri setinde gruplar arasındaki varyansların son test için benzer olmadığı (Levene test istatistiği sırasıyla $= ,018$, $p = ,895$; $11,409$, $p = ,002$), grup içi faktörlerin varyanslarının eşit olmadığı (Mauchly test istatistiği $= 1,000$, $p = ,000$) tespit edilmiştir. Box'un M testi istatistiği ise ($16,531$; $p = ,001$) analizde varyans-kovaryans matrislerinin homojenliğinin sağlanmadığını göstermektedir. Bu durumda, analiz tablolarında ilgili sonuçlar dikkate alınmıştır (Çokluk ve diğerleri, 2021, s. 21). Tablo 4'te verilen sonuçlara göre öğrencilerin hoşgörü puan karşılaştırmalarında zaman (ön test – son test) faktörünün ana etkisinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir $F_{(1,38)} = 1,698$, $p = ,200$, $\eta^2 = ,043$. Fakat sonuçlar öğrencilerin hoşgörü ön test ve son test puanlarında zaman ve grup (deney – kontrol) faktörlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğunu ortaya koymuştur $F_{(1,38)} = 15,626$, $p = ,000$, $\eta^2 = 0,291$. Bu bulguya istinaden grupların puan değişimlerine bakıldığında, deney grubunun hoşgörü son test puan ortalaması ($\bar{X} = 119,45$) ön test puan ortalamasından ($\bar{X} = 107,55$) istatistiksel olarak fazla iken ($p = ,000$), bu durum kontrol grubu puanları için geçerli değildir (sırasıyla $\bar{X} = 105,50$ ve $99,50$; $p = 0,69$). Dolayısıyla deney grubunun hoşgörü puanları 8 haftalık uygulama sonrasında öncesine nazaran anlamlı bir puan artışı göstermiştir. Grupların ön test ve son test puan değişimleri Şekil 1'de görselleştirilmiştir.

Tablo 2. Grupların Hoşgörü Ön ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2	Grup	Ön Test $\bar{X}$	SS	Son Test $\bar{X}$	SS	Değişim <i>p</i>
Denekler arası												
Grup	1210,00	1	1210,00	7,68	,009	,168	Deney	107,5	14,80	119,4	9,83	*,000
Hata	5982,00	38	157,421					5		5		
Denekler içi												
Zaman	174,05	1	174,05	1,68	,200	,043	Kontrol					
Zaman *	1602,05	1	1602,05	15,62	,000	,291		105,5	14,66	99,50	17,42	,069
Grup								0				
Hata	3895,90	38	102,52									
Toplam	5672,00											

KT= Kareler toplamı, sd = Serbestlik derecesi, KO= Kareler ortalaması; * $p < ,05$

Şekil 1. Grupların Ön Test ve Son Test Hoşgörü Puan Değişimleri

4.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu araştırmada, deney grubu öğrencilerinin 8 haftalık Mesnevi hikâyeleri ile ilgili uygulama öncesi ve sonrası hoşgörü puanlarının, öğrencilerin cinsiyeti ve anne-baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. Bunun için deney grubunun ön test ve son test hoşgörü puan farkları belirtilen demografik değişkenlere göre bağımsız örneklem t -testi ile karşılaştırılmıştır. Tablo 5'te verilen sonuçlara göre deney

grubunun hoşgörü puanları arasında cinsiyet ve anne-baba eğitim durumuna göre herhangi bir anlamlı fark bulunamamıştır ($p > ,05$).

Tablo 3. Deney Grubunun Hoşgörü Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Değişken	Grup	n	Ön Test		Son Test		sd	t	Değişim p
				$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
Hoşgörü	Cinsiyet	Kız	8	111,62	11,90	125,25	9,77	18	,677	,507
		Erkek	12	104,83	16,38	115,58	8,09			
	Anne Eğitim Durumu	Ortaöğretim	9	107,44	18,66	120,22	11,12	18	,379	,709
		Lisans ve lisans üstü	11	107,63	11,74	118,81	9,16			
	Baba Eğitim Durumu	Ortaöğretim	12	109,91	16,91	120,58	9,75	18	-	,476
		Lisans ve lisans üstü	8	104,00	11,03	117,75	10,37			

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada ortaokul 8.sınıf öğrencilerinin Türkçe dersinde hoşgörü değerinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler ile planlanmış dersin öğrencilere etkisini incelenmiştir. Kadın veya erkek fark etmeksizin her birey eğitim ile şekillendirilmektedir (Ulusoy & Dilmaç, 2012, s. 45). Bu sebeple eğitim içerisinde değerlerin işlenmesi gerekmektedir (Güven, 2014).

Yapılan ölçek üzerinden elde edilen veriler nicel analiz programına işlenmiş ve gerekli incelemeler yapılmıştır. Yapılan incelemeler araştırmanın anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan uygulama sonucunda deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Bu durum bize Mesnevi'den seçilen ve haftada bir olmak üzere sekiz hafta yapılan uygulamanın deney grubu öğrencilerinin puanlarında anlamlı bir artışa katkı sunduğunu göstermektedir. Öğrencilerin demografik özelliklerine bakıldığında okudukları okul ve yaşlarının aynı olması sebebi ile bu değişkene yönelik bir inceleme yapılmamıştır. Ayrıca öğrencilerin cinsiyeti ve anne-baba eğitim durumları incelendiğinde anlamlı fark bulunmamıştır. Bu sebeple cinsiyetin hoşgörü değerine karşı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kalın ve Nalçacı (2017) ise yaptıkları çalışmada 5.sınıf öğrencilerinin hoşgörü değeri üzerine yaptığı çalışmada kız öğrencilerin hoşgörü eğilimlerinin erkeklere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sebeple öğrencilerin kademesinde farklılık olduğu için bu sonuçların elde edildiği söylenebilir. Yani iki çalışma arasında seçilen kademe farklılığı sonuçları da etkilemiştir. Ayrıca Kalın ve Nalçacı (2017) yaptıkları çalışmada annenin eğitim durumuna yönelik inceleme yapmış ve annenin eğitim durumunun anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yapılmış olan bu çalışma ile Kalın ve Nalçacı (2017)'nin çalışması örtüşmektedir.

Deney ve kontrol gruplarının hoşgörü eğilimlerine bakıldığında ön ve son testlerde aldıkları puanlar 8 haftalık hoşgörü değerine yönelik hikâyelerin okunması sonucunda değişimleri değerlendirmek için karışık ölçümler yapabilmek adına iki faktörlü ANOVA yapılmıştır. Veri setleri incelendiğinde gruplar arasında varyansın son test için benzerlik

taşımadığı ve grup içi varyansların eşit olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun üzerine yapılan deney grubunda son test uygulamasındaki puanlar ön teste göre artış gösterirken bu durum kontrol grubunda görülmemiştir. Bu sebeple yapılan çalışmanın öğrenciler üzerinde anlamlı bir artışa sebep olduğu görülmüştür. Kurtoğlu (2017) da yaptığı çalışmada benzer ders etkinliği oluşturmuş Âşık Veysel'in değerler açısından önemli olan şiirleri öğrencilere okunmuş ve sonuç olarak anlamlı farklar elde edilmiştir. Bu sebeple öğrencilere değerler açısından önem arz eden eserlerin ders esnasında kullanılması değerler eğitimi için kolaylık sağladığı görülmüştür. Bu sebeple iki araştırmanın birbiri ile örtüştüğü söylenebilmektedir. Ayrıca derslerin öğretim programlarında değerler eğitimi için oluşturulacak etkinliklerin yanı sıra ders kitaplarında bu etkinliklere yer verilmesi öğrencilere verilen değerler eğitimi için oldukça faydalıdır.

Özbaşı (2020) yaptığı çalışmada masal türünü kullanarak öğrencilere kök değerleri aktarmayı amaçlamıştır. Bu amaç ile aynı doğrultuda yapılmış olan bu çalışma ile öğrencilere edebi eserler ile değerlerin aktarımının kolaylaştığını söylemek mümkündür. Yani bu açıdan elde edilen sonuçlar birbiri ile aynı doğrultudadır.

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'ye ait olan Mesnevi eserinin derste kullanımı ile öğrencilerin hoşgörü tutumlarında anlamlı bir gelişme olduğu yapılan çalışma ile gözlemlenmiştir. Taş ve Kiroğlu (2019) yaptıkları çalışmada Mesnevi eserinin kullanımı ile hoşgörü değerinin kazandırılmasını incelemiştir. Yapılan incelemelerle birlikte bu çalışma ile örtüşen sonuçlara ulaşmışlardır. Bu durum Mesnevi kullanarak öğrencilere hoşgörü değerinin kazandırılmasını kolaylaştıracağını göstermektedir. Ayrıca Taş (2020) yaptığı diğer bir çalışmada yine Mesnevi eserinin iyi insan yetiştirmede kullanılacak bir eser olduğunu ortaya koymaktadır.

Çağlar ve Aslan (2020); Ağca (2023); Turan, Belenli ve Kiriş (2010) yaptıkları araştırmalar ile Mesnevi eserinin değerler eğitiminde önemli olduğuna vurgu yapmışlar ve eğitimde kullanılması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlarla birlikte bu çalışmada Mesnevi'de yer alan hikâyelerin kullanılması verilen çalışmalardaki amaçlar ve sonuçlar ile örtüşmektedir.

Schwartz ve Bilsky (1987) değerlerin insanların sosyal davranışlarını yönlendirdiğini ve bu değerlerin erken yaşta kazandırılması gerektiğinin önemini belirtmişlerdir. Mesnevi'deki hikâyelerin bu bağlamda etkili olduğu söylenebilir. Bruner'e (1991) göre

hikâye kullanarak çocukların kültürel normları ve değerleri anlamaları sağlanabilecektir. Mesnevi hikâyelerinin de bu rolü üstlendiği ve çocuklara hoşgörü kavramını daha iyi kavratılabildiği düşünülmektedir çünkü hikâyeler çocuklara farklı bakış açılarını anlama ve kabul etme konusunda örnek teşkil edecektir (Khan, 2001).

Araştırmamızın bulguları Mevlâna'ya ait olan Mesnevi'de yer alan hikâyelerin çocuklar üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir. Bu sonuç, okul ve aile ortamlarında değerler eğitiminin başarılı bir şekilde uygulanabileceğine dair güçlü bir öneri sunmaktadır. Eğitimciler ve ebeveynler, bu tür kültürel ve ahlaki hikâyeleri çocuklara sunarak hoşgörü gibi temel değerleri öğretme konusunda daha fazla çaba gösterebilirler. Bu tür uygulamaların çocukların sosyal ve duygusal becerilerini geliştirdiğini gösteren diğer çalışmalar da mevcuttur ve bu çalışmalar bu uygulamaların yararlı olduğunu desteklemektedir (Lerner, 2005).

5.2.Öneriler

Araştırmanın bulgularından hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

Bu araştırmada ortaokul 8.sınıf öğrencilerine odaklanılmıştır. Bu çalışmanın amacı hoşgörü değerinin etkinlikler ile öğrencilere aktarılmasıdır. Farklı kademelerde de bu araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmalar yapılabilir.

Çalışma Türkçe dersi için hazırlanmıştır fakat diğer disiplinlerde de bu çalışma doğrultusunda etkinlikler yapılabilir ve bunun sonuçları araştırılabilir.

Bu çalışmada yer alan demografik değişkenlere yeni değişkenler eklenebilir ve farklı koşullara sahip kişilere uygulanabilir. Bu sayede çalışmalar karşılaştırılabilir.

Ortaokul 8.sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci ile yapılmış olan bu çalışma daha fazla öğrenci ile gerçekleştirilebilir. Bu sayede ulaşılacak verilerin genellemesi de daha kapsamlı olacaktır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi ve yardımseverliktir. Bu değerler, öğrenme-öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

Hoşgörü değerin aktarılması için yazılmış olan çocuk edebiyatı eserleri derlenebilir ve bu derlemeler eğitim öğretim yılında belli aralıklarla öğrencilere okutulup değerlendirilmesi istenebilir.

Ailelerin, çocuklarına hoşgörü ve diğer kök değerleri öğretmeleri konusunda bilinçlendirilmesi önemlidir. Aile içi okuma saatleri veya tartışma grupları düzenlenerek, ebeveynler Mesnevi hikâyeleri hakkında bilgi sahibi olabilir ve çocuklarına bu değerleri anlatabilirler.

Çocuklar arasında hoşgörü ve empatiyi teşvik eden sosyal projeler ve grup çalışmaları düzenlenebilir. Bu projeler, çocukların birlikte çalışarak çeşitli kültürel ve bireysel farklılıkları anlamalarına ve takdir etmelerine yardımcı olabilir.

Bu öneriler, çocukların hoşgörü değerini geliştirmek ve bu değerleri yaşamlarına entegre etmeleri için çeşitli stratejiler sunmaktadır. Eğitimciler, aileler ve toplum üyeleri bu tür yaklaşımlar aracılığıyla çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine katkıda bulunabilirler.

KAYNAKÇA

- Aavic, T., & Allik, J. (2002). The structure of Estonian personal values: A lexical approach. *European Journal of Personality*, 16, 221-235.
- Ağca, C. (2023). *Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde Yer Alan Hikâyelerin Kök Değerlerin Öğretiminde Kullanımı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İnkılap Kitabevi.
- Akkaya Yılmaz, M., & Kılıçoğlu, G. (2022). Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri ve algılarının incelenmesi. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 204-214. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jier/issue/72377/1138323>
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aktepe, V., & Tahiroğlu, M. (2019). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 1(42), 361-384. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2941>
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pegegog/issue/22592/241313>
- Altay, E. (1971). *Yeni sosyoloji*. Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulları Yayınları.
- Aral, N., & Kadan, G. (2018). 2013 Okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 113-131. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720182159>
- Arpaguş, S. (2007). "Mevlâna Celâleddin Rûmî (1207-1273)". *İSTEM 10*, 91-111.
- Aslan, S. S., & Birsell, B. (2018). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü değeri ile ilgili algılarının incelenmesi: Fenomenolojik bir çalışma. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(217), 97-110. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/541788>
- Aslan, S. (2017). *Çokkültürlü eğitime dayalı olarak geliştirilen disiplinlerarası öğretim programı aracılığıyla öğrencilerde hoşgörü değerinin ve eleştirel düşünme becerisinin geliştirilme sürecinin incelenmesi: bir durum çalışması*. [Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Atalay, Y. Ö.(2008). *Felsefi açıdan tolerans ve hoşgörü*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atay, S. (2003). Türk yönetici adaylarının siyasal ve dini tercihleri ile yaşam değerleri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(13), 87-120. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29198/312592>
- Ay, M. (2013). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde hoşgörü değerinin öğretimi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aybek, B., & Aslan, S. (2017). Öğretmen adaylarının öz-düzenleme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(3), 455-470. <https://doi.org/10.17244/eku.331938>
- Bailey, R. (2000). *Teaching values and citizenship across the curriculum*. Kagan Page Limited.
- Bakiler, E. (2016). *Lise öğrencilerinde hoşgörü değeri ve toplumun farklı kesimleriyle karşılaşma deneyimlerinin incelenmesi: çoklu durum çalışması*. [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bardakçı, M. N. (2007). Mevlâna'nın tasavvufi düşüncesinin kaynakları. *Tasavvufîlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 8 (19), 55-77. [https://www.eskieserler.net/files/mpdf%20\(718\).pdf](https://www.eskieserler.net/files/mpdf%20(718).pdf)
- Baş, M. (2021). *Bütünleştirilmiş matematik ve hayat bilgisi öğretiminin ilkökul 3. sınıf öğrencilerinin derslerdeki akademik başarılarına etkisi*. [Doktora Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Başköy, S. (2021). *Yetiştirilme ve yöneticilik evrelerinde mülki idare amirlerine verilen etik değerler eğitimi ve değerlendirilmesi*. [Doktora Tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Batur, Z., & Akdeniz, T. (2020). Değerler eğitimiyle ilgili yapılan tezler üzerine bir inceleme: Türkçe eğitimi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 1-11. <https://dergipark.org.tr/en/pub/usaksosbil/issue/55286/705495>
- Bekteş, S. (2022). *Değerler eğitimi ve millî kimlik inşası çerçevesinde Türk Yurdu Dergisindeki şiirlerin (1911-1931) incelenmesi*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Belet, Ş. D., & Deveci, H. (2008). *Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi*. VII. ulusal sınıf öğretmenliği sempozyumu, 2(4), 765-773.
- Beşir, E. (2024). *Ortaokul İngilizce ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi ve değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bilgin, N. (1995). Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar. *Sistem Yayıncılık*.
- Boyacı, M. (2015). *Hoşgörü yazılımının iyileştirilmesi özellikleri: hoşgörü kaybının iyileştirilmesi ve zorbalığın önlenmesi*, [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Bruner, J. (1991). The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18 (1), 1-21. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/448619>
- Büyüköztürk, O., Buehler, M. J., Lau, D., & Tuakta, C. (2011). Structural solution using molecular dynamics: Fundamentals and a case study of epoxy-silica interface. *International Journal of Solids and Structures*, 48(14-15), 2131-2140. <https://doi.org/10.1016/j.ijsolstr.2011.03.018>
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (28. Baskı). Pegem Akademi.
- Campbell, D. T., & Stanley, J. C. (2015). *Experimental and quasi-experimental designs for research*. Ravenio books.
- Can, Ş. (1997). Konularına göre açıklamalı Mesnevi tercümesi. *Ötüken Yayınları*.
- Creswell, J.W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (4th ed.)*. Pearson.
- Çağlar, E., & Arslan, M. A. (2020). "Değer" tasnifi ve Mevlâna'nın Mesnevi'sinde değerler. *International Journal of Language Academy*, 8(4), 324-338. <http://dx.doi.org/10.29228/ijla.46020>
- Çelik, C. (2002). Mevlâna'nın fikirlerinin Türklerin dinî hayatına etkileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(12), 21-38. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erusosbilder/issue/23745/252948>
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları* (6. Baskı). Pegem Akademi.
- Çotuksöken, B. (1996). *Felsefe Açısından Türkiye'de Eğitim*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Demirel, A. (2022). *Hemşirelerde bakıma yönelik kültürlerarası hoşgörü: tanımlayıcı araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Dilmaç, B. (1999). İlköğretim öğrencilerine insanı değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması. [Yüksek Lisan Tezi]. İstanbul Marmara Üniversitesi.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Nobel Yayınları.
- Doğan, B., & Gülüşen, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kilissbd/issue/45262/566899>
- Doğan, H. (1997). Eğitimde program ve öğretim tasarımı. *Önder Matbaacılık*.
- Doğan, S. (2014). *Mesnevî'den pedagojik telkinler*. Selis Yayınları.
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi (Ed. C. Öztürk), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (s. 255-286), Pegem A Yayıncılık.

- Dönmez, Ö., & Uyanık, G. (2022). Farklı ülkelerde değerler eğitimi ve değer eğitimi programlarından örnekler. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 74-88. <https://doi.org/10.55008/te-ad.1099697>
- Ekici, Ö., & Yılmaz, F. (2022). Vicdan bilincinin bireyler arasında güven duygusu oluşumundaki rolü, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42), 167-182. <https://dergipark.org.tr/en/pub/zgefd/issue/74787/1202958>
- Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933189.pdf>
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29196/312580>
- Ergün, A., & Koç, S. (2022). Öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına yönelik görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 729-754. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1033206>
- Ersoy, A. F. (2011). *Okulöncesi dönemde değerler eğitimi*. A. Arıkan (Ed.), Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Evin, İ., & Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler içerik çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26127/275213>
- Fırat, H., & Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183(183), 25-49. <https://doi.org/10.20296/tsad.27656>
- Fichter, J. (2009). Sosyoloji nedir? (Çev. N. Çelebi). *Konya Selçuklu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları*.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS (and sex and drugs and rock'n'roll)* (3. Baskı). Sage.
- Gökçe, O. (1994). Türk gençliğin sosyal ve ahlaki değerleri. *Ata Dergisi*, (1), 25-30.
- Gölpınarlı, A. (2014). *Mesnevî tercemesi ve şerhi*. İnkılap Yayınevi.
- Gölpınarlı, A. (2015). *Mevlâna Celaleddin, hayatı, eserleri, felsefesi*. İnkılap Kitapevi.
- Gültekin, F. (2007). *Tarih I dersinde işe koşulabilecek değer öğretiminin yeni yaklaşımlarının öğrencilerin "hoşgörü" değeri anlayışlarının gelişimine etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Palet Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). Din, dindarlık ve Türkiye’de din psikolojisi araştırmaları: yerellik ve evrensellik sorununun değerlendirilmesi. *İlahiyat Çalışmaları*, 3(2), 223-245. <https://doi.org/10.12730/13091719.2012.32.60>
- İnel, Y., & Gökalp, A. (2018). Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 13(27), 847-876. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14380>
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalın, Z. T., & Nalçacı, A. (2017). Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 293-304. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/317290>
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145. <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/36197/407034>
- Kapkın, B., Çalışkan, Z., & Sağlam, M. (2018). Türkiye’de 1999-2017 yılları arasında değerler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 183-207. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/37646/351533>
- Kara, S. (2007). *Dini taraflı dışlanmış bir hümanist düşünür tiplemesi: Mevlâna Celâleddin Rûmî. Mevlâna Celâleddin Rûmî’nin 800. doğum yıldönümü anısına uluslararası Mevlâna ve Mevlevilik sempozyumu bildiriler II*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Karaca, S. (2022). *Çizgi filmlerde değerler eğitimi, değerler eğitimi açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakuş, O. (2018). *Yabancılarla Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki metinlerde değer aktarımı referanslarının yeri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaymakcan, R. (2007). Ahlaki bir değer olarak hoşgörü ve eğitimi. R. Kaymakcan & M. Uyanık (Ed.). *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak*. DEM Yayınları.
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler. *Eğitimi Dergisi*, 9(21), 27-51. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29179/312454>
- Kaymakcan, R. (2010). Değer kavramı ve gençlerin dini değerleri. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 10-16.
- Khan, M. (2001). The role of storytelling in moral development: A study of Mesnevi narratives. *Journal of Moral Education*, 30(2), 123-138.

- Kırlar, H. R. (2023). *Ortaokul matematik ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi ve ortaokul matematik öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kıroğlu, K., Elma, C., Kesten, A., & Egüz, Ş. (2012). Üniversitede demokratik bir değer olarak hoşgörü. *Journal of Social Studies Education Research*, 3(2), 86-104.
- Kirschenbaum, H. (1994). *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Allyn & Bacon, Old Tappan.
- Kluckhohn, C. (1951). "Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification." In T. Parsons & E. Shils (Eds.), *Toward a general theory of action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Koç, S. (2022). *Değerler eğitimi açısından Tutiname* [Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz*. Altın Kitaplar (MEB).
- Kurtoğlu, F. S. (2017). Aşık Veysel'in şiirlerini değerler eğitimi açısından okumak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 83, 101-123.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/tkhcbva/issue/71937/1157378>
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değerler yönelimi ve schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Kutlu, E. (2020). *İki ardıl kuşaktan kadında değer aktarımı: Göçmen olan ve olmayan gruplarda bir inceleme* [Yüksek Lisans Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Kuyurtar, M. (2000). *Ortaçağ İslam düşüncesinde hoşgörü* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lerner, R. M. (2005). The development of social, emotional and cognitive competence in children. *Developmental Psychology*, 41 (2), 366-378. <https://doi.org/10.1002/pits.20066>
- Levent, S. (2020). *Modern değerler eğitimi ile islâmî değerler eğitiminin mukayesesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character how our schools can teach respect and respect and responsibility*. Bantam Books.
- Mélikoff, I. (1983). L'ordre des Bektasi après 1826. *Turcica Strasbourg*, 15, 155-178.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education. Revised and Expanded from "Case Study Research in Education."*. Jossey-Bass Publishers, 350 Sansome St, San Francisco, CA 94104.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.

<https://dergipark.org.tr/en/pub/beuifd/issue/3453/47056>

- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Orçin, G. (2019). *Dijital ortamda baskıcı hoşgörünün üretimi* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ölmez Atalay, Y. (2008). *Felsefi açıdan tolerans ve hoşgörü* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özbaş, S. (2020). Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Çerçevesinde Aytül Akal Masallarının İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 178-192. <https://doi.org/10.21733/ibad.715132>
- Özbay, M., & Tayşi, E. K. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pegegog/issue/22596/241355>
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değer Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29198/312597>
- Özköse, K. (2007). Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin düşüncesinde kadın. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 51-67. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/221585>
- Parashar, S., Dhar S., & Dahr, U. (2004). Perception of values: a study of future professionals. *Journal of Human Values*, 10, 143-152. <https://doi.org/10.1177/097168580401000207>
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. TheFreePress.
- Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimine etkisi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Sancak, Y., Topkaya, Y., & Şimşek, U. (2013). Mevlâna'nın Mesnevi'de yer alan hikâyelerin misafirperverlik değerini öğretmedeki rolü. *Journal of International Social Research*, 6 (26), 539. <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A16%3A12800816/detailv2?sid=ebsco%3Aplin%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A90573361&crl=c>
- Sarioğlu, G. (2022). *Yunus Emre Divanı'nda hoşgörü değerini içeren şiirlerin Türkçe ders kitabındaki temalarda kullanılabilirliği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562. <https://psycnet.apa.org/buy/1988-01444-001>

- Schwartz, S. H. (1992) Universals in the content and structure of values: theorotical advances and empirical test in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Söylemez, Y. (2012). *Değişen Türkiye'de ailede değer aktarımı*. [Doktora Tezi]. Antioch University New England.
- Susar Kırmızı, F. (2014). 4. Sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29172/312398>
- Şahin, Ç. (2011). Perceptions of prospective teachers about tolerance Education. *Educational Research and Reviews*, 6(1), 77-86. <https://academicjournals.org/journal/ERR/article-full-text-pdf/B9C1E0F4372.pdf>
- Şahin, R. N. (2019). *TRT'nin çocuklara yönelik çizgi filmlerinin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından incelenmesi*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Silah, M. (2005). *Sosyal psikoloji davranış bilimi*. Seçkin Yayıncılık.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. Baskı). Pearson.
- Taş, H., & Kiroğlu, K. (2019). Mesnevî destekli değerler eğitiminin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin tutumlarına etkisi. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 9(1), 209-254. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1226093>
- Taş, H. (2021). Mesnevî’de değerler ve Mesnevî’nin değerlere bakışı. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 745-767. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.672051>
- Tatar, A. F. (2009). *Okul öncesi eğitiminde (5–6 yaş) hoşgörü eğitimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK. (2024). *Hoşgörü*. Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr/>
- Tok, M. (2007). *Mevlâna’nın Mesnevî’sindeki hikâyelerin çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topaç, N. (2022). *Şarkı Ağırlıklı Değerler Eğitimi Programının (ŞADEP) 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerine etkisi* [Doktora Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.543521>
- Tosun, Y. (2021). *Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi zorlaştıran faktörlere ilişkin görüşleri ve değerler eğitimine yönelik uygulamaları* [Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Tunar, T. (2017). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem vermeleri ile hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişki*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Turan, R., Belenli, T., & Kiriş, A. (2010). Mesnevî ve Mesnevî'nin sosyal bilgiler programında yer verilen değerler çerçevesinde incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 169-203.
- Turan, S., & Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26112/275108>
- Türe, H., & Ersoy, A. F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısı. *Journal of Social Studies Education Research*, 5(2), 31-56. <https://doi.org/10.17499/jsser.53270>
- Tyree, C., Vance, M., & Mcjucking, M. (1997). Teaching values to promote a more caring world. *Journal For, A Just , Caring Education* , 3(2), 215- 226.
- Uca, M. (2015). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile hoşgörü değerine sahip olma düzeyleri arasındaki ilişki*. [Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uçar, S. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uzun, B. (2024). *Değerler eğitimi yaklaşımlarının değerler eğitiminde rolü olan paydaşlar bağlamında incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Ünal, F., Er, H., & Gürel, D. (2015). *Hoşgörü değerine yönelik etkinliğin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi*. <https://acikerisim.bartin.edu.tr/handle/11772/1270>
- Veugelers, W., & Vedder, P. (2003). Values and teaching. *Teachers and Teaching*. 9(4), 377-390.
<https://doi.org/10.1080/1354060032000097262>
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values. *Educational Rewiew*, 52 (1).
- Weidenfeld, W. (2002). Constructive conflicts: tolerance learning as the basis for democracy. *Prospects*, 32(1), 95-102. <https://policycommons.net/artifacts/8865137/constructive-conflicts/9716637/>
- Welton, D. A., & Mallan, J. T. (1999). *Children and their world: strategies for teaching social studies*. Mifflin Company.
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee State University* [Docroral Candidate]. Tennessee State University.

- Yapıcı, A., & Zengin, S. Z. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yıldırım, İ. O. (2021). *Çocuk edebiyatında değer aktarımı* [Doktora Tezi]. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Yıldırım, S. G., & Demirel, M. (2019). Türk tarihinde değerler ve değerler eğitimi üzerine bir inceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 92-99. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ekud/issue/44939/559445>
- Yıldızhan, G. (2022). *Mimarinin tarihi ferman üzerinden okunması: hoşgörü başkenti Nikomedia ve rota üzerindeki taşınmaz kültür varlıklarının incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yılmaz, F. (2019). *Dindarlık ve hoşgörü ilişkisi* [Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, H. (2004). Hz. Peygamber'in eğitiminde bir ilke olarak hoşgörü. *Cumhuriyet İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 109-132. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/222958>
- Yılmaz, Y. (2022). *Çizgi romanlarla değer aktarımı: Naruta örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Enstitüsü.
- Yiğittir, S., & Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1, 117-124. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kmusekad/issue/10216/125579>

EKLER

EK-1. HOŞGÖRÜ ÖLÇEĞİ

Değerli Öğrencilerim;

Sizlerin hoşgörü değeri üzerindeki düşüncelerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle sizlerin hoşgörü görüşlerinizi belirlemek için aşağıdaki anket düzenlenmiştir.

Sizin yapacağınız değerlendirme; mevcut fikirlerinizi belirlemeye önemli katkılar sağlayacaktır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sizlerle ilgili bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise hoşgörünüzü belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Bu bölümdeki her bir madde de katılım derecenizle ilgili ifadeler 5=Kesinlikle Katılıyorum, 4= Katılıyorum, 3=Kararsızım 2=Katılmıyorum, 1=Kesinlikle Katılmıyorum, şeklinde sıralanmaktadır.

Sizden beklenen, memnuniyet derecenizi hangi seçeneğin en iyi olarak belirttiğini düşünüyorsanız ilgili yere (x) işareti koyarak belirtiniz.

Lütfen! Tüm soruları eksiksiz ve samimiyetle doldurmanızı rica eder, katkılarınız için teşekkür ederiz.

I.BÖLÜM KİŞİSEL BİLGİLER

1.Cinsiyetiniz:

A. Kadın ()

B. Erkek()

2. Yaşınız:

A. ()

3.Annenizin Eğitim durumu?

A. İlköğretim()

B.Ortaöğretim (lise)()

C. Yüksek Okul()

D. Fakülte (Lisans)()

E. Yüksek Lisans ve üstü()

4.Babanızın Eğitim durumu?

A. İlköğretim()

B.Ortaöğretim (lise)()

C. Yüksek Okul()

D. Fakülte (Lisans)()

E. Yüksek Lisansveüstü()

5. SınıfDüzeyiniz?

A. 8. Sınıf()

6.Okulunuzun Adı?

A.

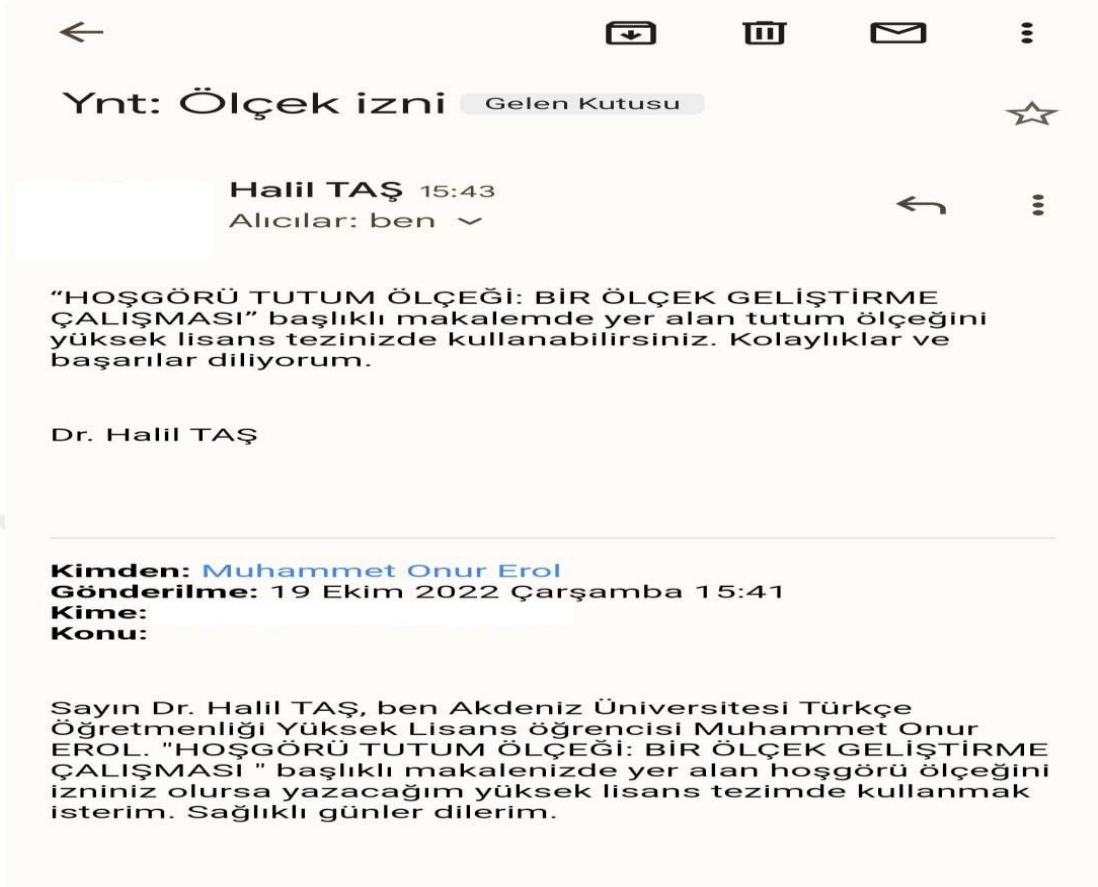
Hoşgörü Tutum Ölçeği

Sıra No	Aşağıdaki ifadelere ne derece katıldığınızı ya da katılmadığınızı, ifadenin karşısında yer alan kutuların içerisinde (X) işareti koyarak belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyor	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Bütün insanlara karşı anlayışlı davranırım.	1	2	3	4	5
2	Farklı dinlere inanan çocuklarla arkadaş olmak istemem.*	5	4	3	2	1
3	Arkadaşlarımla düşüncelerini anlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5
4	Ülkemizdeki farklı dinlere ait ibadet yerlerinin kapatılması gerektiğini düşünüyorum.*	5	4	3	2	1
5	Yoksul aile çocuklarıyla arkadaş olmaktan çekinmem.	1	2	3	4	5
6	Engelli bir çocukla arkadaş olmak istem.*	5	4	3	2	1
7	Hoşgörümlü davranmakla dünya barışının sağlanacağına inanırım.	1	2	3	4	5
8	Sevmediğim kişilerin haklarına saygı duymam.*	5	4	3	2	1
9	Dünyadaki bütün insanların değerli olduklarına inanırım.	1	2	3	4	5
10	İnsanların kusurlarını araştırmak hoşuma gider.*	5	4	3	2	1
11	Benden farklı inançları olan arkadaşlarıma saygıyla karşılarım.	1	2	3	4	5
12	Kendimi arkadaşlarımdan üstün görürüm.*	5	4	3	2	1
13	Farklı kültürleri öğrenmek isterim.	1	2	3	4	5
14	Benimkinden farklı olan görüşleri, hemen reddederim.*	5	4	3	2	1
15	İnsanlar arasındaki farklılıkların yaşamımıza güzelleştirdiğine inanırım.	1	2	3	4	5
16	Farklı ırktan olan kişilerle arkadaş olmak istemem.*	5	4	3	2	1
17	Arkadaşlarımla sorun yaşadığımda, kendimi onların yerine koyarak düşünürüm.	1	2	3	4	5
18	Türkçe dışındaki dillerde konuşan insanları sevmem.*	5	4	3	2	1
19	Cinsiyet ayırımı yapan insanları sevmem.	1	2	3	4	5
20	Diğer dinlere inanan din adamlarının söylediklerinin yanlış olduğuna inanırım.*	5	4	3	2	1
21	Tepki vermeden önce bana yapılan davranışların nedenlerini anlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5
22	Farklı görüşlerin ülkemizi böleceğine inanırım.*	5	4	3	2	1
23	Arkadaşlarımla ilişkilerimde nezaket kurallarına uyarım.	1	2	3	4	5

24	Benden farklı düşünen arkadaşlarımın yanlış düşündüklerine inanırım.*	5	4	3	2	1
25	Kaba davranışlı insanları sevmem.	1	2	3	4	5
26	Türk olmayan çocuklarla arkadaş olmak istemem.*	5	4	3	2	1
27	İnsanların birbirinden farklı olmalarını doğal karşılarım.	1	2	3	4	5
28	Farklı cinsiyetten bir arkadaşımın aynı sırada oturmak istemem.*	5	4	3	2	1
29	Türkiye'deki bütün yabancıların ülkemizi yıkmaya çalıştıklarına inanırım.*	5	4	3	2	1

EK-2. ARAŞTIRMA İZİN ONAYI

EK-3. TÜRKÇE DERSİNDE KULLANILAN MESNEVÎ'DEN ALINMIŞ HİKÂYELER (CAN, 1997, s. 6-130)

1. Yanlış Yorumlamanın, Hatalı Benzetmenin Tehlikelerine Dair Bakkal ve Papağan Hikâyesi

- Bir bakkal vardı. Onun bir de papağanı vardı. Bu papağan güzel sesli, yeşil renkli, söz söylemesini bilir bir kuştu.
- Dükkânda bekçilik yapar, alış verişe gelenlere nükteler söyler, onlarla şakalaşırdı.
- İnsanlar, bir şey sordukları zaman onlara insan gibi cevap verir, onlarla konuşurdu. Papağanlara mahsus ötüşü de pek güzeldi.
- Efendisi bir gün evine gitmişti. Papağan dükkânda bekçilik yapıyordu.
- Bir kedi, kovaladığı fâreyi tutmak için birden bire dükkâna atıldı. Zavallı papağan can korkusundan,
- Sıçradı, dükkânın bir köşesine kaçtı, orada bulunan gül yağı şişelerini devirdi, yağlarını döktü.
- Dükkân sahibi evden geldi, huzur içinde, patron edâsı ile yerine geçti, oturdu.
- Bir de baktı ki dükkân yağ içinde. Elbisesi de yağa bulanmış, papağanın yaptığını anladı. Başına vurup tüylerini döktü, başı kel oldu.
- Papağan bir kaç gün konuşmayı kesti. Bakkal da yaptığını pişman olup, ah vah etmeğe başladı.
- Bakkal, sakalını yolmakta,; "Eyvah, ni'met güneşim bulut altına girdi." demekte idi.
- "Keşke o zaman elim kırılma idi de, o tatlı dilli papağanın başına vurmasaydım" diye yakınıyordu.
- Papağanın tekrar konuşmasını sağlamak için yoksullara sadakalar, hediyeler veriyordu.
- Üç gün üç gece sonra bakkal, dükkânında üzgün, şaşkın, ağlamaklı bir halde oturuyordu.
- Bu kuş acaba ne vakit tekrar konuşmaya başlayacak diye düşünüyor, binlerce gam ve kederle vakit geçiriyordu.
- Papağan tekrar söze başlasın diye, ona türlü türlü acâib ve garip şeyler gösteriyordu.
- Bir aralık dükkânın önünden başı açık bir derviş geçti. Onun saçları dibinden traş edilmiş başı tas ve leğen gibi cascavlaktı. Cemâleddin Sâvî adında birisinin kurduğu tarikata mensup kişiler, melâmîmeşreb olduklarından halk tarafından hor görülmeleri için "çehardarb" yaparlarmış. Dört vuruş yani saçlarını, sakallarını, bıyıklarını, kaşlarını ustura ile tıraş

ederlermiş. Başları cascavlak olduğu için bunlara Cevlâkî derlermiş. Belli ki dükkâna gelen derviş bir Cevlâkî'ymiş.

- Papağan, onu görünce dile geldi de; "Ey arkadaş!" diye cavlak dervişe bağırdı.
- "Ey kel, ne diye kellere karıştın? Yoksa, sen de şişeden gül yağı mı döktün?"
- Papağanın hırka sahibi dervîşi, kendi gibi sanmasından, kendine benzetmesinden ve kendi nefesine kıyas etmesinden ötürü halk gülmeğe başladı. Papağanın kendini dervişle mukayese etmesi halkı güldürmüştü. Çünkü kıyas, herkesin görgüsüne, bilgisine, çevresine göre değişebilir. Bu bakımdan gerçeği tam olarak göstermez. Hataya düşürür.
- Farsça'daarslan ve süt anlamlarına gelen "şîr" kelimesi yazıda birbirine benzerse de mânâları ayırdır. Bunun gibi sen de seçkinlerin, temiz kişilerin halini kendine kıyas etme.
- Bütün insanlar, velileri kendi nefisleri ile kıyas ettikleri için yoldan çıkmışlardır. Bu sebepten ötürü, Allah'ın seçkin kullarından pek az kimse haberdar olabildi.

2. Gemide Hırsızlıkla Suçlanan Bir Dervîşin Kerâmetleri

- Bir gemide bir dervîş vardı. Yükü ve eşyası yoktu. İyi huylarından, mertlik ve insanlıktan bir yastığa dayanmıştı.
- Gemide bir kese altın kayboldu. Dervîş ise o sırada uyumuşun. Herkesi aradılar, biri de o dervîşi gösterdi.
- Ve; "Şu uyuyan fakiri de arayalım." dedi. Para sahibi, derdinden onu da uyandırdı.
- "Bu gemide" dedi "bir kese altın kayboldu. Herkesi aradık, sen de aranmaktan kurtulamazsın!"
- Hırkanı çıkar, soyun da, sende halkın şüphesi kalmasın."
- Dervîş; "Ya Rabbî!" dedi. "Şu adî kişiler senin kulunu suçlu buluyorlar, fermanını eriştir!"
- Dervîşin gönlü kırılınca o anda denizin her tarafından
- Yüz binlerce balık başını çıkardı. Her birinin ağzında çok kıymetli iri bir inci vardı.
- Evet o denizden yüz binlerce balık baş gösterdi. Her birinin ağzında bir inci vardı ama ne inci...
- O incilerden her biri bir memleket haracı değerinde idi. Allah tarafından gönderiliyordu. Ortak malı değildi. Kimsenin o incilerde hakkı yoktu.
- Dervîş balıkların ağzından bir kaç inci alıp geminin ortasına attı. Kendisi de sıçrayıp havada iskemleye oturur gibi oturdu.
- Padişahların tahtlarına oturdukları gibi bağdaş kurmuş, havada oturuyordu. Gemi de onun önünde gitmede idi.

- Gemidekilere seslenerek dedi ki: "Haydi gidin; gemi sizin olsun Hakk benim olsun! Bu fakir hırsız da sizinle beraber bulunmasın!"
- Bakalım bu ayrılıktan kim zararlı çıkacak? Ben Allah'a yakın, halktan uzak olmakla hoşum.
- O, ne beni hırsızlıkla suçlar, ne de beni kusurlarımı açığa vuran birisinin eline bıkakır."
- Gemide bulunanlar; "Ey büyük varlık! Sana bu yüce makamı ne yüzden verdiler?" diye seslendiler.
- Derviş onlara yaptıklarını hatırlatmak için; "Yoksula iftira etmek, değersiz bir şey için Hakk'ı incitmek yüzünden verdiler." dedi. "Hâşâ, Allah korusun, yoksula iftira ettiğim için değil, mânâ sultanlarına saygı gösterdiğim için verdiler. Yoksullara karşı da hiç kötü zanna kapılmadım.
- O latîf ve nefesi hoş yoksullar yok mu; "Abese" Sûresi onları yüceltmek için geldi.
- Şüpheli mucizeyi görür, o anda hak olduğunu kabul eder. Sonra da; "O gördüğüm bir hayal idi." der.
- "O şaşılacak şey gerçek olsaydı, onun görünüşü, gece gündüz her vakit görülürdü, kaybolmazdı."
- Mucize manen temiz olan, kirlilikten arınmış bulunan kişilerin gözlerinde kalır. Hayvan gözünde onun ne işi var?
- O şaşılacak şey, yani mûcize, baş gözümüzdeki görme duygusundan utanır, arlanır; tavus kuşu daracık kuyuda durur mu?
- Sakın bana; "Çok söylüyor." deme! Söyleyeceklerimin ancak yüzde birini söylüyorum; söylediklerim de kıl gibi çok ince konulardır.

3. Meyvesinden Yiyenin Ölmeyeceği Bir Ağacı Arayış

- Bir bilgin masal olarak dedi ki: "Hindistan'da bir ağaç vardır.
- Kim o ağacın meyvesinden yerse, ne ihtiyarlar, ne de ölür."
- Bir padişah bu sözü sadık bir dostundan işitti. O ağaca, meyvesine âşık oldu.
- Dîvan adamlarından bilgili birisini, o ağacı bulmak ve meyvesinden getirmek için Hindistan'a gönderdi.
- Adam o ağacı bulmak için Hindistan'da ve çevresinde yıllarca dolaştı durdu.
- Bu istenen şeyi elde etmek için şehir şehir gezdi; ne ada, ne dağ, ne de ova bıraktı.
- O ağacı kime sordu ise, sorulan kimse onun sakalına güldü. "Böyle bir ağacı arayan delidir." dedi.

- Çok kimse de şaka ederek onun ensesine vurdular da; "Sen şu dünya dertlerinden kurtulmuş, muradına ermiş, saf bir kişisin." dediler.
- "Senin gibi gönlü temiz, saf bir kişinin bu araştırması boş olur mu? Laf olsun diye hiç arar mısın?"
- Bu şekilde onunla alay etmeleri, eğlenmeleri de ona başka bir tokat oluyordu. Bu mânevî tokat, onu maddî tokattan daha çok sarsıyordu.
- Alay ederek onu övüyorlar; "Ey azîz varlık!" diyorlardı "Filan yerde çok ulu bir ağaç vardır. O ormanda yemyeşil, pek yüce, yaygın, her dalı kalın bir ağaç vardır."
- Padişahın adamı herkesten bir çeşit haber duyuyor ve o ağacı bulmak için çok gayret sarf ediyordu.
- Adam Hindistan'da yıllarca dolaştı. Padişah da ona mallar, paralar gönderiyordu.
- O gurbet diyarında birçok yorgunluklara katlandı. Nihayet bıktı, usandı ve ağacı aramaktan âciz kaldı.
- Çünkü ona aradığından hiç bir iz görünmedi; boş bir haber peşinde koştu durdu.
- Böylece onun ümit ipliği koptu ve aradığını artık aramaz oldu.
- Geriye dönmeye, padişahın yanına varmaya karar verdi. Hem ağlıyor, gözyaşı döküyor, hem de durmadan yol alıyordu.
- Padişahın adamının ümitsizliğe düşüp memleketine dönerken yolda konakladığı yerde, kerem sahibi, kutupluğa ermiş bir şeyh vardı.
- Garip adam ümitsiz bir halde; "Ben o kutbun huzuruna gideyim. Onu ziyaret ettikten sonra yine yola düşerim." dedi.
- "Belki onun duası benim yoldaşım olur. Çünkü gönlümün arzu ettiği şeyden ümîdi kestim."
- Gözü yaşlı olarak şeyhin huzuruna vardı. Bulut gibi gözyaşı yağıdırıyordu.
- "Şeyhim!" dedi "acımanın ve esirgemenin tam zamanı. Ümitsizim; lütfetmenin, iyilik etmenin vakti bu saattir."
- Şeyh; "Açık söyle!" dedi. "Ne derdin var? Bu ümitsizlik nedendir? İstedığın ne idi? Ne yapmak istiyordun? Neye yüz tutmuştun?"
- "Padişahlar padişahı, bir ağaç bulmak için beni seçti." dedi.
- "Dünyada eşi pek zor bulunur bir ağaç varmış. Onun meyvesinde ab-ı hayat gizli imiş.
- O ağacı yıllarca aradım. Sarhoşların alayından, beni maskara yerine koymaktan başka hiç bir belirtisini bulamadım."

- Şeyh güldü ve ona dedi ki: "Ey gönlü temiz, saf kişi! Bu ağaç, bilgili kişilerdeki bilgi ağacıdır. Yani bilgi sahibindeki bilgidir.
- O bilgi ağacı, çok büyük, çok yüksek, çok yayvandır. Allah'ın uçsuz bucaksız, her şeyi kaplayan büyük denizinden meydana gelmiş bir 'ab-ı hayat'tır.
- Ey hiç bir şeyden haberi olmayan kişi! Sen sûrete, görünüşe kapılmışsın da, bilgi ağacını bayağı ağaç sanmışsın. O yüzden de o ağacın dalından meyve koparamamışsın.
- O bilgiye, bazen ağaç, bazen güneş, bazen deniz, bazen de bulut adı verilir.
- Aslında o tektir, fakat yüz binlerce eseri var, yüz binlerce belirtisi vardır. Belirtilerinin en değersiz, en aşağısı da ölümsüz bir ömürdür.
- O, bilgi olarak tektir, ama binlerce eseri, izi olduğu için, o tek bilginin sayısız adı var.
- Bir adam senin baban olur, ama o bir başka birinin de oğludur.
- Bir başkasına kahrıdır, düşmandır, başka birisine ise lutuftur, iyiliktir.
- Bir tek insan olduğu halde onun yüz binlerce adı vardır. Onun bir vasfını bilen, diğer vasıflarına karşı kördür.
- Kim onu bir ad olarak ararsa, bir ada takılıp kalırsa, senin gibi ümitsizliğe düşer, perişan olur gider.
- Sen, bu ağaç adına ne diye sarılıp kalırsın, ne diye muradına eremiyor, talihsiz oluyorsun?
- "İlim (=bilgi) Hakk'ın sıfatlarındandır. Sen addan geç de sıfatlara bak: O sıfatlar seni zata götürsün, yani seni Hakk'a ulaştırsın.

3680 • Halkın ayrılığa, aykırılığa düşmesi ad yüzündendir, manaya ulaşan rahat eder.

4. Filin Nasıl Bir Hayvan Olduğu ve Şekli Husûsunda İhtilaf Edilmesi.

- Bir fil karanlık bir ahırda bulunuyordu. Hindliler onu halka göstermek için getirmişlerdi.
- Fili görmek için o karanlık yere bir çok kişi toplanmıştı.
- Karanlıkta fili gözle görmeye imkân olmadığı için, herkes ellerini sürüyor, o şekilde onu anlamaya çalışıyordu.
- Meraklılardan birinin eline filin hortumu geçti. O adam; "Fil bir oluğa benziyor!" dedi.
- Başka birinin eli filin kulağına dokundu. Fil ona yelpazeye benzer zannını verdi.
- Birisi elini filin ayağına sürdü. O adam da; "Filin şeklini direk gibi gördüm." dedi.

1265 • Birisi de elini filin sırtına koyduğu için; "Bu fil taht gibidir." dedi.

- Böylece herkes filin bir yerine dokundu; neresine dokundu ise, onu nasıl sandı ise, fili ona göre anlatmaya çalıştı.
- Onların sözleri; dokunuşları, sanışları yüzünden birbirine aykırı düştü. Birisi ona “dal” dedi, öbürü “elif” adını taktı.
- Eğer onların her birinin elinde bir mum, yâni hidayet nûru bulunsa idi, sözlerindeki ayrılık, aykırılık olmazdı.
- Duygu gözü, elin avucuna benzer, insanın avucu, filin her tarafını birden kavrayabilir mi?

5. Mâlik Oğlu Enes Hazretlerinin Peşkirini Ateşle Dolu Tandıra Atması ve Peşkirin Yanmaması.

- Mâlik oğlu Enes’den rivâyet edilmiştir: Bir kimse ona misafirliğe gitmişti.
- O misafir hikâye etmiştir ki: “Enes hazretleri yemekten sonra peşkirinin sararmış, solmuş, kirlenmiş olduğunu görür.
- Hizmetçi kıza; “Şu kirli ve bulâşık peşkiri, bir an için olsun tandıra atıver.” dedi.
- Anlayışlı kız hemen peşkiri, ateşle dolu tandıra attı.
- Misafirlerin hepsi de bu işe şaşılar, peşkirden dumanlar çıkacağını, yanıp kül olacağını bekliyorlardı. Bir müddet sonra hizmetçi kız, kirlerden temizlenmiş, beyazlaşmış peşkiri tandırdan çıkardı.
- Orada bulunanlar; “Ey azîzsahabî!” dediler. “Bu peşkiri nasıl oldu da ateş yakmadı, üstelik bir de onu temizledi?”
- Enes dedi ki: “Hz. Mustafa (s.a.v.) bu peşkire çok defa alnını, ağzını sildi de ondan.”
- Ey ateşten ve azaptan korkan gönül, öyle bir el, öyle bir dudak sahibine yaklaş ki;
- O el ve ağız, peşkir gibi cansız bir şeye böyle bir yücelik, böyle bir şeref verirse, bir âşıkınrûhuna neler verir, ne feyizlerde bulunur? Allâh Kâbe’nin taşını, toprağını kible yaptı. Ey can, sen de çalış, çabala, iyi işler yap da, mânâ erlerinin ayağının toprağı ol.
- Sonra misafirler o hizmetçi kıza; “Biz, bütün bu şaşırtıcı halleri gördük, sen de bu işin içindesin, sen de bize halini söylemez misin?” dediler.
- “O peşkiri efendinin emri ile hemen götürüp ateşe attın, haydi diyelim ki efendin sırları biliyordun, ya sen
- Ey hanım kız, böyle değerli bir peşkiri, ‘Bu nasıl olur?’ demeden hemen götürüp ateşe attın?”
- Hizmetçi kız dedi ki: “Kerem sâhibi kişilere güvenirim, Allâh’ın has kullarından çok şey ümit ederim. Peşkir de ne oluyor? Bana böyle; ‘Atıl şu ateşe.’ diyeydi, hiç düşünmeden kendimi atardım.

- Ona olan güvenim öyle kuvvetlidir ki, istese hemen kendimi ateşe atarım. Çünkü benim Allâh'ın has kullarına çok, pek çok itimadım var.
- Kerem sâhibi, sır bilir her ere güvenim var. Bir peşkiri değil, basımı bile ateşe atarım.
- Kardeşim, sen de kendini böyle bir güven iksîrine ulaştır. Erkeğin hakîkati, imanı, kadının hakikatinden, imanından az değildir.
- Bir erkek kalbi, kadının kalbinden aşağı ise, o kalp işkenbeden de bayağıdır.”

6. Şu Üzerinde Yaşadığımız Dünya Zıtlarla Doludur.

- “Cenabı Hakk, dilediğini yukardan aşağı indirir, alçaltır. Dilediğini de, yukarı kaldırır, yükseltir. Onun bu ikisinden başka hiç bir işi yoktur.
- Dostum yeryüzünün alçalışını, gökyüzünün yüceliğini gör! Bu ikisi olmadıkça, âlemin dönüşü olmaz.
- Şu yeryüzünün alçalışı, yücelişi de başka bir çeşit. Senenin yarısında çorak, donmuş bir halde, yarısında da yemyeşil, ter ü taze.
- Mihnetlerle, ızdıraplarla dolu olan zamanın alçalışı bir türlü, yücelişi bir türlü... Yarısı gündüz olarak geçiyor, yarısı gece.
- Zıtlarla karışmış, meze olmuş, uzlaşmış, mizacın yüceliği, alçalışı da şu: insan bazen sıhhatlidir, neşelidir. Bazen de hastadır, üzgündür.
- İlahî bir imtihan gibi insanların başına gelen savaş, sulh, kıtlık, bolluk dünyanın bütün bu hallerini böyle bil!
- Şu dünya, bu iki kanatla havada uçar. (Yani birbirine zıt, yukardan aşağı indiren, alçaltan, yukarlara çıkaran, yükselten iki kanatla.)
- Bütün insanlar, birbirine zıt olan bu hallerden bu ikisi yüzünden korku ile ümit arasında yaşar dururlar. Beyitte geçen iki kanattan maksat, Cenab-ı Hakk'ın Hâfid, yukarıdan aşağı indiren, insanı alçaltan; Râfi', yukarı kaldıran, yükselten şereflendiren mübarek isimlerinin sembolüdür.
- Bu cihan, şimal rüzgarına benzeyen yaşayışla, sam rüzgarı gibi olan ölüm ve tekrar diriliş rüzgarlarına tutulup yaprak gibi titrer durur.
- Nihayet İsa'mızın tek renge boyayan birlik küpü, yüzlerce renk küplerini kırar, geçirir. Hz.İsa bir mucize göstermiş, bir boya küpünden istenilen, çeşit çeşit renklere boyanmış kumaşlar çıkarmıştır. Hz. İsa'nın küpten çeşit çeşit kumaşlar çıktığı gibi, vahdet küpünden de türlü türlü renk ve çeşitlerde varlıklar zuhur edeceğine işarettir.
- Çünkü o cihan tuzlaya benzer. Oraya ne girerse renksiz olur. Hz. İsa'nın küpü gibi tuzla da, “mertebei vahdet”; (=birlik mertebesin)), yanı âlemi vahdeti göstermektedir. âlemi kesret

(=çokluk âlemi) merteb'ei vahdet(=nur-ı vahdet)le bir renge boyanır. Kesret (=çokluk) ortadan kalkar, vahdet (=birlik) meydana gelir.

- Şu toprağa bir bak! Çeşit çeşit renkte bulunan insanları, mezarlarda bir renge boyamada.
- Bu görünen mezar, bedenlerin tuzlasıdır. Mana âlemine ait tuzla ise bambaşkadır. Bundan tamamıyla ayrı bir tuzladır.
- Mana tuzlası, manevîdir. Mana âleminde. O ezelden ebede kadar yenilikler içindedir.
- Bu dünyada görülen yeniliğin zıttı eskiliktir. O yenilik ise zilsizdir, ortaksızdır, sayısızdır.
- Nitekim Hz. Mustafa'nın nurunun parlaklığı yüzünden yüz binlerce, karanlık, ışık oldu, aydınlandı. Şeyh Sadi hazretlerinin Peygamberimiz hakkındaki şu manadaki kıt'ası ne hoştur: "Kemaliyle en yüksek derecelere, yüceliklere ulaştı. Mübarek cemaliyle karanlıkları aydınlattı. Onun bütün huyları güzeldir. Ona, al'ine ve ashabına salat getiriniz."
- O büyük sultanın yüzünden yahudî, müşrik, hristiyan, ateşe tapan hepsi bir renge boyandı.
- O sır güneşinin nurunda, yüz binlerce kısa, uzun gölge birleşti. Yani nur-ı Muhammedi her şeyi kapladı. Bütün varlıklar o nur içinde kayboldu.
- Ne uzunluk kaldı, ne kısalık, ne genişlik; çeşit çeşit gölgeler güneş tarafından yutuldu, yok oldular.
- Fakat mahşerde tek renge boyanış, iyiye de apaçık görünür, kötüye de.
- Çünkü o dünyada manalar şekle, sûrete bürünürler; bu yüzden sûretlerimiz, huylarımıza uygun olur.
- O zaman mektupların yazıları meydana çıkar. Elbiselerin astarı yüz olur. Herkesin içi, dışına döner.

7. Musa (A.S.)'ın Bir Çobanın Candan Yakarışını, Münâcaatını Hoş Görmemesi

- Mûsâ (a.s.) yolda bir çoban gördü. Çoban; "Ey Allah! Ey Allah!" diye sesleniyordu.
- "Sen neredesin? Sana kul, kurban olayım; senin çağırını dikeyim, saçlarını tarayayım.
- Elbiseni yıkayayım, bitlerini kırayım, ey büyükler büyüğü! Sana süt getireyim.
- Ellerini öpeyim, ayaklarını ovayım, uyku zamanı gelince, yatacağın yeri silip süpüreyim.
- Bütün gecelerim sana kurban olsun, seni andığımı, hey hey diye feryad ettiğim Rabbim!" O çoban bu çeşit boş sözler söyleyip durmada idi. Hz. Mûsâ; "Sen kiminle konuşuyorsun, bu sözleri kime söylüyorsun?" diye sordu.
- Çoban; "Bizi yaratanla, bu yeri göğü halk edenle." diye cevap verince,

- Hz. Mûsâ dedi ki: "Hey! Kendine gel; aklını mı kaybettin? Sen müslüman olmadan kâfir olmuşsun.
- Bu ne saçma söz, bu ne küfür, bu ne ağza alınmayacak laf, bunları söylememek için ağzına pamuk tıka.
- Küfrünün pis kokusu dünyayı kokuttu. Senin küfrün din kumaşını yıprattı.
- Çarık ve dolak sana ve senin gibilere layık; bir güneşe bunlar layık olur mu?
- Böyle sözlere ağzını kapamazsan bir ateş gelir, halkı yakar yandırır.
- Bu sözleri kime söylüyorsun? Amcana mı? Dayına mı? Beden sahibi olmak, bir şeye ihtiyacı bulunmak, celal sahibi Allah'ın sıfatları arasında var mı?
- Çoban; "Ey Mûsâ!" dedi. "Sen bu sözlerinle, bu azarlarınla benim ağzımı diktin, bağladın. Pişmanlıktan beni perişan bir hale getirdin. Canımı yaktın."
- Çoban elbisesini yırttı. Yana yakıla bir ah çekti. Sonra çöllerin yolunu tuttu.
- "Bizim kulumuzu bizden ayırdın." diye Hz. Mûsâ'ya vahiy geldi.
- "Sen kullarımı bana yaklaştırmak, benimle buluşturmak için mi geldin? Yoksa ayırmak için mi?
- Gücün yettikçe ayrılık yoluna ayak basma. Benim için en hoşlanılmayan şey boşamaktır.
- Ben herkese bir huy, bir sîret; herkese bir çeşit ta'bir, bir çeşit ıstılah verdim.
- Onun hoşuna giden övüş, medh ü sena senin için çekiştirme olur. O söz ona bal gibi tatlı gelir, sana ise zehir olur.
- Biz ise tamamıyla temizlikten de, pislikten de münezzeh; ağır canlılıktan da, çeviklikten de beriyiz.
- Ben kullarıma 'ibadet ediniz.' diye emrettim; bu bir kâr, bir fayda elde edeyim diye değildir. Kullara ihsanlarda, iyiliklerde bulunayım diyedir.
- Allah'ı herkes kendi dili ile tesbih eder. Allah da herkesin dilini anlar. HindlilerHindce kelimelerle, Sindliler de Sindce kelimelerle övgüde bulunurlar.
- Ben kullarımın beni tesbîh etmelerinden arınmam, pak olmam. Onların beni tesbîh ve takdîs etmelerinden yine kendileri arınır, pak olur ve dilleri mânen inci saçır.
- Biz dile, söze bakmayız; gönle ve hale bakarız. » İsterse söz içli olmasın, güzel olmasın. O, gönülden bize bağlı ise, gönülle bize yaklaşıpıssa, biz ona bakarız.
- Çünkü gönül cevherdir. Söz ise a'raz. A'raz eğretidir. Esas maksat cevherdir.

- Mânâsı gizli ve kapalı yahut başka olan sözler ne vakte kadar sürecek? Ben yanıp yanıp yakılma isterim. Sen gönlünde o ateşi uyandırmaya çalış...
- Rûhunda aşk ile bir ateş tutuştur da, baştan başa bütün düşünceleri, bütün sözleri yak gitsin...
- Ey Mûsâ! Bilginlerin adları başkadır. Rûhu, gönlü yanık âşıklarınki bile başkadır.
- Âşıklar her an bir başka çeşit yanarlar, yakılırlar. Yıkık bir köyden ne haraç alınır, ne de vergi.
- Hakkâşıkı yanlış bir söz söylerse, onun için yanlış söylüyor diye kanlara boyanıp şehit olursa, onu yıkama.
- Şehitler için kan sudan daha değerlidir. Onlar hakkında bu yanlış, yüzlerce doğrudan üstündür.
- Aşk dini, bütün dinlerden ayrıdır. Âşıkların şerî'atide, mezhebi de Allah'tır."
- Ondan sonra Cenab-ı Hakk Hz. Mûsâ'nın gönlüne, gizlice, söze sığmayacak, dile gelmeyecek sırlar söyledi.
- Mûsâ'nın gönlüne sözler döktüler. Görmekle söylemeği birbirine kattılar.
- Hz. Mûsâ kaç defa kendinden geçti, kaç defa kendine geldi, kaç defa ezelden ebede doğru uçtu?
- Bundan ötesini anlamaya kalkışırsam ahmaklık etmiş olurum. Çünkü bunu anlatmak, anlayışın da, anlatışın da ötesindedir. Eğer söyleyecek olursam, akıllar yerlerinden kopar, uçar, biter; yazarsam nice kalemler dayanamaz, kırılır gider.
- Hz. Mûsâ Hakk'tan bu azarı işitince, çöllere düştü, çobanın peşinde koştu.
- O başı dönmüş, aşk sarhoşu olmuş çobanın ayak izlerini izledi. Kır yolunun tozlarını kaldırdı.
- Sonunda Hz. Mûsâ çobanı buldu. Ona dedi ki: "Müjdemi ver. Senin için Allah tarafından kulluk izni geldi. Sana ibadet müsadesi verildi.
- Allah'a ibadette hiç bir edep ve tertip arama, daralmış gönlüne ne gelirse çekinmeden söyle.
- Senin küfrün dindir. Dinin de can nûrudur. Sen eminliğe ermişsin. Bütün bu dünya da senin yüzünden emanda.
- Ey 'Allah dilediğini yapar' ayeti ile bağışlanmış kişi! Hiç bir şeye aldırmadan, korkusuzca yürü. Ağzına geleni çekinmeden söyle." "Allah dilediğini yapar." ayeti Kur'an'da bir kaç yerde geçer. ayetinde, İbrahim Sûresi'nin 27. ayetinde, Hacc Suresi'nin 18. ayetinde.
- Çoban: "Ey Mûsâ!" dedi. "Ben önce bulunduğum cezbe halinden geçtim. Şimdi ben gönlümün kanlarına bulanmışım.

- Ben 'sidretü'l-münteha'yı geçmiş, oradan da ötelere yüzbinlerce yıllık yol almışım.
- Sen bir kamçı vurdun, atım şahlandı, sıçradı gök kubbeyi aştı.
- 'Lâhut' bizim 'Nâsut'umuza mahrem oldu. Senin eline ve koluna aşk olsun.
- Şimdi benim halim söze sığmaz, bu söylediğim sözler benim hallerim değildir.
- Aynada bir nakış, bir şekil görürsün; gördüğün senin şeklindir. Aynanın nakışı, aynanın sureti değildir.
- Neyzenin neye üflediği nefesten çıkan ses neye mi aittir? Hayır, o ses neye üfleyen neyzenindir.
- Ey Allah'a yalvaran kişi! Kendine gel kendine. Sen Allah'ı bütün gücünle bütün takatınla uygun kelimelerle övsen de hamdetsen de bu övüş, bu hamd çobaninki gibi Hakk'a layık olmayan bir övüştür. Senin övüşün çobaninkinden daha da iyi olsa, Allah'a karşı yine de değersizdir. Yakışksızdır. Sonu gelmez.
- Ben hamdediyorum, Allah'ı övüyorum, şükrediyorum diye ne söylenip duruyorsun. Göz önünden perdeyi kaldırdıkları, her şeyi olduğu gibi gösterdikleri vakit, zannedilen şeylerin öyle olmadığını anlarsın...

8. Hz. Peygamberin Esirlere Bakıp Gülümsemesi ve “Şaşarım O Topluluğa ki, Onları Zincirlere, Bukağılara Vurmuşlar da Çeke Sürükleye Cennete Götürüyorlar.” Diye Buyurması.

- Peygamber Efendimiz, birçok esir gördü, onları çekip götürüyorlardı. Onlar da feryad ediyorlardı.
- O esirleri bilen mânâarslanı, esirlerin zincirlere vurulmuş olduklarını görünce, gizlice onları incelemeğe başladı.
- Esirlerin her biri öfke ile, gerçek peygambere karşı diş biliyor, dudak ısıırıyordu.
- Fakat o kadar öfkeli oldukları halde, açıkça bir şey söylemeye cesaretleri yoktu. Çünkü onların her biri, on tonluk kahr zincirine vurulmuşlardı.
- Götürmeye memur edilen sahabe onları şehre doğru çekiyor, küfür ülkesinden alıp kahr ile sürüklüyordu.
- Esirler kendi kendilerine diyorlardı ki: “Peygamber, ne fide kabul ediyor, ne altın alıyor, ne de büyük bir zat çıkıp, bizim kurtulmamız için şefaati ediyordu.
- Ona, ‘âlemlere rahmet’ deyip duruyorlar ama, o âlemin boğazını, gırtlığını kesiyor.”

4480 • Binlerce inkârla, kötü düşüncelerle yol alıyorlar, o mânâ sultanının yaptığı işleri kınaya kınaya gidiyorlardı.

- “Ona karşı biz âciz kalmışız, bu hâl bizim yanlış hareketimizden midir? Yoksa talihsizliğimiz icabı mıdır? Yâhut da büyüden midir, nedendir? Bilmiyoruz ki.
- Bahtı bahtımızı yırttı gitti; onun tahtı yüzünden tacımız, tahtımız baş aşağı oldu.
- Onun başarısı büyü yüzünden böyle gelişti ise, peki biz de büyüler yaptık; neden tutmadı?
- ‘Doğru yolda değil isek kökümüzü kazıyın.’ diye putlara da yalvardık, Allâh’a da...
- Bizimle ondan hangimiz Hakk yolunda? ‘Doğru yolda isek, ona yardım et, onun yardımına koş.’ dedik.
- Bu duâyı çok ettik. Lat, Uzza, Menat putlarının önünde secdeye kapandık.
- ‘Eğer o doğru yolda ise, sen onu meydana çıkar.’ dedik. ‘Gerçek değilse sen onu bize karşı mağlub et.’
- Şimdi görüyoruz ki, ona yardım eyledi. Demek ki, bizim karanlık, onun nûr olduğu anlaşıldı.”
- Sonra yine fikirlerindeki bu düşüncüyü körleştiriyorlar, onu anmak bile istemiyorlar da, diyorlardı ki:
- “Bu düşüncemiz de bahtsızlığımızdan meydana geldi. Gönlümüzde onun doğru yolda olduğuna dair bir inanç peyda oldu.”
- Onlar yine diyorlardı ki: “O da mağlup oldu ama onun mağlup oluşu bizim mağlup oluşumuz gibi çirkince ve alçakça olmamıştı.
- Çünkü onun iyi bahtı, bozgunluğunda bile, ona el altından yüzlerce gizli neşe, ümit vermişti.
- O hiç bozguna uğramışa benzemiyordu. Ne gamı vardı, ne kederi. Ne de çarpınıp çarpınması.”
- Müminlerin müminliklerinin belirtisi, gönüllerinin kırıklığı ve mağlubiyettir, alt oluşturmaz. Fakat müminlerin alt oluşlarında bile bir güzellik vardır.
- Sen miski ve anberi kıracak olursan, dünyayı onların güzel kokuları ile doldurmuş olursun.
- Fakat, eşek gübresini kırarsan, evleri baştan başa pis koku ile doldurursun.
- Hz. Peygamber, yenilmiş bir halde Hudeybiye’den dönerken; “İnnafetehnâ” devletinin davulu çalındı.
- Hakk tarafından azîz Peygambere vahiy geldi ki: “Git, bu zafere erişemediğine gam yeme.”
- Senin bozguna uğrayışında, gizli başarılar, gizli fetihler vardır, işte şuracıdaki falan kale, filan yer senindir.

- Oradan çabucak dönünce, gerçekten de Benî Nadir ve Benî Kurayza denilen Yahudi kabîlelerinin başına neler geldi?
- Bu iki kale ve çevresindeki yerler teslîm oldu, ganimetlerden faydalar elde edildi.
- Öyle olmasa bile, sen şu topluluğa bak; onlar gamlar, kederler içinde, zahmetlere batmışlar, yine de Allâh’a âşıklar, ona gönül vermişler.
- Horluk, hakîrlik zehrini şükür gibi biliyorlar, gam dikenlerini de deve gibi otluyorlar.
- Hem de bunu gamdan, kederden kurtulmak için yapmıyorlar, gama uğradıklarından yapıyorlar. Bu horluk, bu aşağılanış, onlarca yücelere erişmek, rütbeler, mevkîler elde etmek oluyor.
- Bunlar kuyu dibinde oturmaktan şad olurlar da, saltanat tacı ile tahta nâil olmaktan korkarlar.
- Sevgili nerede âşıkın yanında bulunursa, orası yer altı bile olsa, gökyüzünün en üstüdür.
- Tutsak olarak götürülen esirlerden biri: “O âlemlere rahmet olan büyük varlık, bizi bağlı görünce neden güldü?” dedi.
- Hani onun huyları değişmişti. Neşesi ne bu dünya zindanından ve ne de bu zindandan âzâd olmasından değildi.
- Öyle ise düşmanlarının kahrına neden sevindi ve güldü? Neden bu fetih yüzünden gurura kapıldı?
- Bu durumda şunu anladık ki, bildik ki, o da her insan gibi hür değil, onun gönlü de, dünyadan başka bir şeyle hoşlanmıyor, dünyayı elde etmekten başka şeyle sevinmiyor.
- Yoksa mânâ âleminin ehli olanlar iyilere de, kötülere de şefkat gösterirler, merhamet ederler, onları esirgerler.”
- O esirler, azîz Peygamberimiz aleyhinde birbirlerine gizlice bu sözleri söylüyorlar, birbirleri ile bunları konuşuyorlardı.
- “Bizi götüren memur, bu sözleri duymasın.” diyorlardı. Duyarsa bizi azarlar, sözlerimizi de o pâdişahın kulağına duyurur

EK-4. ETİK KURUL KARARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.04.2023-615934

T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 03.04.2023
TOPLANTI SAYISI : 08
KARAR SAYISI : 152

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN**'in danışmanlığını, **Muhammet Onur EROL**'un araştırmacılığını üstlendiği, "*Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Dersterinde Hoşgörü Değerinin Kazandırılması*" konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucaya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel MEHTER AYKIN

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurşen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Muhammet Onur EROL

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği, 2021

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar : TEGV, Dr. Cahit Ünver Ortaokulu

Çalıştığı Kurumlar : Özel Çatı Ortaokulu, Özel Enlem Koleji Ortaokulu

Tarih :02.08.2024

İNTİHAL RAPORU

Muhammet Onur Erol.docx

ORJİNALLİK RAPORU

% 20	% 17	% 12	% 12
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 3
2	Submitted to Akdeniz University Öğrenci Ödevi	% 3
3	Submitted to Istanbul Medeniyet Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 2
4	www.hikayevakti.com İnternet Kaynağı	% 1
5	aysegulkahraman94.files.wordpress.com İnternet Kaynağı	% 1
6	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	% 1
7	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
8	acikerisim.akdeniz.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
9	www.cogeyb.org İnternet Kaynağı	<% 1

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir. Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

02.08.2024

Muhammet Onur EROL